

Tu'j Marks

Tojjo u'j te Marks nya nimxix tqan ex nya nimxixjo t-xnaq'tzb'in Jesús toj tze'nku txqantl Tb'anil Tqanil tze'nku Tu'j Matey, Lucas ex Juan. Me atzi'n t-xilin tu'n Marks jun tumil jun paqx n-el qniky' ti'j, ex tz'ib'in tuk'a tumil nim t-xilin ti'j tchwinqil Jesús.

Ntzaj tchiky'b'in tze'n tzaje xkyeye taq'in Jesús, me nej tzaj xkye ti'jjo t-xnaq'tzb'il Juan, a Jawsil A', a tze'nku kyij tz'ib'it toj Ojtxe Tu'jil (Mal. 3:1; Is.40:3).

Ajo Tu'j Marks at oxo tnej nimxix t-xilin: 1. Tej t-xi xkye taq'in Jesús atxix tej tku'x toj a' tu'n Juan te jawsb'il a'. 2. A taq'in Jesús toj Galiley ex kyojjo koj'b'il ti'jile. 3. Tej tjapin b'aj taq'in toj Jerusalén, ex tej tkyim, ex tej tjaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin.

Ila' maj nyet tb'i Marks toj Ak'aj Tu'jil (Kyb'i. 12:12, 25; 13:5, 13; 15:36-39; Col. 4:10; Flm. 24; 2Tim. 4:11). Ate Marks jun tuk'a Pegr, k'u'jlinxix tu'n, ex kub' ttz'ib'in ajo Tb'anil Tqanil lo, a ntq'o'n t-xilin tumil ti'jjo tchwinqil Jesús kye xjal nya Judi'y.

Tze'n xi xkyeye Tb'anil Tqanil kolb'il
(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

1 ¹A u'j lu'n nyolin ti'jjo Tb'anil Tqanil Jesucrist, a Tk'wal Dios.

²Tq'ma Dios te Tk'wal tojjo u'j, a kub' ttz'ib'il jun yolil Tyol Dios ojtxe, Isaías tb'i. Chi' kyjalu'n:

Kxel nchq'o'n twutz tx'otx'.

Me nej kxel nchq'o'n jun nsa'n

q'mal tqanila,

ex tu'n tkub' kyb'inchinxjal kyib' twutza.^a

³K-yoliljo nsa'n tojjo tzqij tx'otx', ja' nti' kynajb'ilxjal toj. Chku' kyjalu'n:

Kyb'inchin kyte'n twutz qAjaw; kyq'o'nx kyanmi'n te jikyinxix wen.^b

⁴B'ajxsi'n aj yol q'umj. Ul te Juan tojjo tzqij tx'otx', a ja' nti' kynajb'ilxjal toj; nim xjal xi' lolte, ex b'e'x i b'aj ku'x toj a', te jawsb'il a', qu'n xi tq'ma'n Juan kye: Ilx ti'j tu'n kyb'inchinte kyte'n twutz Dios, tu'n kykuxa toj a' te jawsb'il a', ex tu'ntzin tkub' t'najsin Dios kyila.

⁵Nim xjal aj Judey exsin jni' aj Jerusalén i b'ajetz b'il te' tyol Juan. B'aj

kub' kypa'n kyil, ex i kux tq'o'n Juan toj jun nim a', Jordán tb'i, te jawsb'il a'. Atzin te' kyjatz toj a', kub' kyyek'i'n kynimb'il ti'j Dios. ⁶Atzin t-xb'alin Juan noq tsmal txuk, tuk'a jun tk'alb'il tz'u'n,^c tze'nku kyxb'alin yaj. Atzin twa n-oktaq noq txuk tze'nqeku' txanin, ex ta'l aq toj k'ul.^d

⁷Ex ntq'ma'ntaq Juan: Loqin we' nchin yolín kyxola ti'j Tyol Dios. Me atx juntl tetz lipchetz wi'ja nimxixtl toklin tze'nku we'. B'inchil Tkyaqil ex nimxjo tkawb'il. Ayintzin we' nti'x wokli'n nipe tu'n woka te taq'nil. ⁸Ma chi ku'xa toj a' wu'n, te jawsb'il a', me ante' tzul nya noq o'kx tu'n kyku'xa toj a' tu'n, te jawsb'il a', qala' kxel tq'o'n Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n te jun majx.

Tej tku'x Jesús toj Nim A' Jordán te jawsb'il a'

(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

⁹Kyojjo q'ij anetzi'n, tzuntaq nchi kux tq'o'n Juan xjal toj Nim A' Jordan te jawsb'il a', te' tpon Jesús kyk'atz, tzajnin toj tnam Nazaret, toj ttx'otx' Galiley. B'e'xsin kux tq'o'n Juan Jesús toj Nim A' Jordán te jawsb'il a'. ¹⁰Texjo paq, te' t'jatz Jesús toj a', xi tka'yin kya'j, te' t-xi

^a1:2 Mal. 3:1. ^b1:3 Is. 40:3. ^c1:6 2Re. 1:8. ^d1:6 Mt. 3:4.

jaqpaj, ex xi tka'yin Xewb'aj Xjan, te' tztaj toj kya'j tib'aj, tze'nku jun palom.

¹¹Ex q'ajq'ojin jun yol toj kya'j, ex tq'ma: Axixpen te nk'wala, k'u'jlinxix wu'n, a o jaw nsk'o'n.^e

Tej tok Jesús toj joyb'il tu'n tajaw il

(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

¹²Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x xi' Jesús tu'n tkujiljo Xewb'aj Xjan tojjo tzqij tx'otx', ja' nti'ye kynajb'ilxjal toj. ¹³Ka'wnaq q'ijf ten antza kyuk'a toj k'u'l txuk. Tjoy tajaw il ttxolil, tze'n tu'n tel tiky'in Jesús tkawb'il tMan, me mix kub'e ti'j. Tb'ajlinxi' ikyjo, i ul t-angel Dios mojjil te Jesús.

Tej t-xi xkye taq'in Jesús toj tx'otx' te Galiley

(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

¹⁴Tu'n jni' t-xnaq'tzb'il Juan, b'e'x tzaj tq'ojo kawil, ex b'e'x kux tju'u'n toj tze.^g Tku'xlinxi Juan toj tze, xi' Jesús toj Galiley q'mal te' Tb'anil Tqanil Tyol Dios.

¹⁵Chi Jesúsjo kyjalu'n: Ma tzul kanin tq'ijil, ja' tu'n tkawine Dios kyxola. Tu'ntzintzjo, kyb'inchinku kyib'a, kytzaqpinkji'y jni' nya b'a'n, ex kyniminxji'y Tb'anil Tqanil.^h

Tej kytzaj ttxko'n Jesús kyaje kyixil, tu'n kyok te t-xnaq'tzb'il

(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

¹⁶Nb'ettaq Jesús tziyile Nijab' te Galiley, te' t-xi tka'yin Simun tuk'axjo tiz'in, Andrés. Nxi kyxo'ntaq kypa toj a' te tzuyb'il kyix, qu'n kyixilqetaq.

¹⁷Xi tq'ma'n Jesús kye: Chi lipeka wi'ja. Qu'n ayetzin kye' nchi chmo'n kyix ja'lin, me kchi xel nxnaq'tzi'n tze'n tten tu'n tb'ant kychmo'n xjal, tu'n kyklet.

¹⁸Tej kyb'inte ikyjo, b'e'x kyij kytzaqpi'n kytzuyb'il kyix, ex i xi lipe ti'j Jesús.

¹⁹Me noqtaq ch'in otaq txi kyb'etin, te' kyxi tka'yin kab'etl ichin, Santyaw

ex Juan, kyitz'in kyib'. Ex attaq kytata Zebedey kyuk'a, ex kyuk'a taq'n'il. Ite'kxtaq toj jun bark; nchi b'inchintaq kypa te tzuyb'il kyix. ²⁰B'e'xsin i xi tq'olb'in Jesús, tu'n kyxi' tuk'a, ex noq te' kyb'in te' ikyjo, b'e'x kyij kytzaqpi'n kytata toj bark kyuk'ax taq'n'il, exsin i xi'tz tuk'a Jesús tzma tojjo jun tnam, Capernaum tb'i.

Tej tex tlajo'n Jesús taq'n'il tajaw il toj tanmin jun xjal

(Lc. 4:31-37)

²¹Tej kyanin Capernaum, okx Jesús q'ol jun xnaq'tzb'il toj jun q'ij te ajlab'l toj jun mu'x ja te kynab'l Dios aj Judiy. ²²Atzi'n t-xnaq'tzb'il ok, tkyaqil xjal b'e'x jaw ka'yilaj tu'n, qu'n b'ajxitaq kyb'i'ye jun xnaq'tzb'il ikyjo, qu'n nya noq ti'chaqku tyol b'aj tq'ma'n, tze'nkutaqjo nb'aj kub' kyxnaq'tzin xnaq'tzilkye. Qu'n nti'taq kawb'il tu'n; qalatzin te Jesús noq ti'j tkawb'il Dios yoline.ⁱ

²³Tojjo ja te na'b'l Dios anetzi'n, attaq jun ichin tokxtaq jun taq'n'il tajaw il toj tanmin. Tej tb'in te' jni' tyol Jesús, b'e'x jaw xch'in. Chi' kyjalu'n: ²⁴Ay Jesús aj Nazaret. ¿Ti'xsin s-ula lolte qxola? Noqx ma tzula yuch'il qe'y. Wojtzqi'n te, ex b'i'n we' wu'n; a tejiy Tk'wal Dios, xjanix toklin.^j

²⁵Oktzin tyiso'n Jesúsjo taq'n'il tajaw il kyjalu'n: Mi ch'otji'y. Kux tz'etza toj tanminjo xjal lo, ex tzaqpinkja.

²⁶Atzi'n taq'n'il tajaw il tb'inche tu'n tjaw lu'lin ichin, ex b'e'x ex toj tanmin, me ox lat'inx te' tex.^k

²⁷Kykyaqilxjo jni' xjal b'aj jaw ka'yilaj, ex i b'aj jaw yolín kyxolile. Chi chi' kyjalu'n: ¿Tizti'n ikyjo? A xnaq'tzb'il lu'n b'ajxi q'la'ye juntl ikyjo, a ajin qe' taq'n'il tajaw il ma che'x niminte. ²⁸Ex jun paqx tel tqanil Jesús toj tkyaqil Galiley.^l

Tej tkub' tq'anin Jesús tnana t-xu'jil Pegr

(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

²⁹Tej tetz Jesús tuk'a Santyaw ex Juan tojjo mu'x ja te na'b'l Dios, b'e'x i

^e 1:11 Is. 42:1; Mt. 12:18; 17:5; Mr. 9:7; Lc. 9:35. ^f 1:13 Ka'wnaq q'ij, 40 días n-ele. ^g 1:14 Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9. ^h 1:15 Mt. 3:2; 4:17. ⁱ 1:22 Mt. 7:28-29. ^j 1:24 Lc. 4:41; Sant. 2:19. ^k 1:26 Mr. 9:26. ^l 1:28 Mr. 7:24.

xi' tja Simun ex Andrés. ³⁰Tej kykanin, kuñlekxtaqjo tnana t-xu'jil Simun twi' watb'il, yab'taq tu'n kyaq. Ok kyq'ma'n t-xnaq'tzb'in te Jesús, qa yab'taqjo qya, ³¹ex b'e'x tzaj laq'e tk'atz. Jaw ti'n tuk'a tq'ob' tu'n tjaw we'. Texjo paq, b'e'x ul Dios te, ex b'e'x ok ten b'inchil ch'in ti' kye.

Tej tkub' tq'anin Jesús nimku yab'
(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

³²Tej qok yupj, nimx txqan yab' ex jni' tzyu'nqetaq tu'n taq'nil tajaw il b'aj xi q'in twutz Jesús, tu'n kyb'aj kub' tq'anin. ³³B'aj pon chmet txqan xjal ttzi ja, ³⁴ex b'aj kub' tq'anin Jesúsjo jni' yab' exqetzi'n jni' tzyu'nqetaq kyu'n taq'nil tajaw il. Ex mix ttziye tu'n kyyolin taq'nil tajaw il, qu'n kyojtzqi'ntaql alkyye Jesús.

Tej tok ten Jesús yolil Tyol Dios
kyojile tnam
(Lc. 4:42-44)

³⁵Qlixje wen, sjuminxtaq ch'intl, te' tjaw we'ks Jesús, tu'n t-xi' tjunalx na'l Dios. ³⁶Me b'e'x i xi' Simun kyuk'a tuk'a jyolte Jesús.

³⁷Atzaj te' tjyet kyu'n, xi kyq'ma'n te: Tkyaqil xjal nyyon ti'ja, chi chi'.

³⁸Xi ttzaq'win Jesús kye: Qo'qe toj junjuntl tnam q'mal Tyol Dios, qu'n tu'npetzi'n ñin tzaja we'.

³⁹Exsin Jesús b'etil kyuk'a toj tkyaqil tnam te Galiley kyojile' mu'x ja te kyna'b'l Judiy Dios, q'mal Tyol Dios ex lajolkyye taq'nil tajaw il toj kyanmin xjal.^m

Tej tq'anit jun ichin tu'n Jesús,
yab'taq tu'n tx'a'k, a noq n-el lemimin
(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

⁴⁰Tzaj laq'e jun ichin tk'atz Jesús yab'taq tu'n jun tx'a'k, a noqx n-el lemimin.

Kub' meje xjal twutz, ex xi tq'ma'n te: Qa taja, b'a'n tu'n nkub' tq'ani'n tuk'a nyab'ila.

⁴¹Tzaj q'aq'in tk'u'j Jesús ti'j. Noq ok tmiko'n, ex xi tq'ma'n te: Waja. iB'e'x ma q'anita ja'llin!ⁿ

⁴²Texjo paq anetzi'n, b'e'x q'anitkux te jun majx, ex b'e'x el qolpajjo tx'a'k ti'j. ⁴³Me b'e'x aj tchq'o'n Jesús, me nej xi' toqxenin te kyjalu'n: ⁴⁴B'i'nkuy. Mi txi tq'ma'n te a'la. Qala' ku txi'y, ex yek'inx tib'a te kypale aj Judiy, ex q'onxa jun oyaj te aq'b'il chjonte, tu'n ma tzul Dios tey, a tze'nkuxjo kub' ttz'ib'in Moisés ojtxe, tu'ntzin kyb'in texjal qa ma q'anita.^o

⁴⁵Me mix tpakux te' ichin tk'u'j ikyjo, qala' b'e'x ok ten q'malte kye jni' xjal. Tu'ntzin tpajjo ikyjo, mix okxi Jesús kyoj tnam, qu'n noqit okx, b'e'xitla ok tzaqpaj txqan xjal ti'j. B'e'x tjoy Jesús ttzolil tb'e kytzanile tnam, me mix tu'nxxj jyet-x kyu'nxjal, ex i b'aj ok lipe ti'j.

Tej tq'anit jun kox tu'n Jesús
(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

2 ¹Tb'ajlinxi' jun jte' q'ij, te' tmeltz'aj juntl majl Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in, ex el tqanil, qa attaq toj jun ja toj tnam Capernaum. ²Ul chmet txqan xjal lolte, me a mix b'ante kyten tuja; noq twutz ja i b'aj oke tene txqan. Ante Jesús nyolintaq te' ti'j Tyol Dios. ³Me tzmataq nyolin, te' kypon kyaje ichin iqintaq jun yab' kyu'n twi' jun tku'xb'il. Atzin yab' noq otaq tz'ok k'olpaj. ⁴Me mix b'ante kyokx kyxolxjal. Tu'npetzi'n, jyet jun ttzolil kyu'n, ex i jax tib'ajxi ja. Exsin jaw kypo'q'in toj twi' ja, noq tu'n tku'xku' yab' tзма tk'atz Jesús, qu'n q'uqlektaq kyk'u'j ti'j, tu'n tq'anit kyyab'.

⁵Tej kyok tka'yin Jesúsjo tq'uqb'il kyk'u'j ti'j, b'e'xsin xi tq'ma'n te yab': Nk'wal, ayetzin tila ma chi kub' najsit ja'llin, chi'.

⁶Q'uqeqetaqjo xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, tej tok kyb'i'n ikyjo, kub' kyximin: ⁷¿Tze'ntzin tten n-el tzaqpajjo ttzi ikyjo? ¿Nya'pela noq nxo'n yol ti'j Dios? Qu'n o'kx te Dios aku kub' najsinte kyilxjal.

^m 1:39 Mt. 4:23; 9:35. ⁿ 1:41 Lv. 13-14. ^o 1:44 Lv. 14:1-32.

⁸Me ante Jesús, b'e'x el tniky' te ti'taqjo nkyb'isin xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. B'e'x xi tqanin kye: ¿Tinqu'n nkub' kyb'isinji'y ikyjo? ⁹¿Ankye junx tz'ele; tu'n t-xi q'met tu'n tkub' najsit til jun xjal, a tze'nkuljo tu'n t-xi q'met: We'ksa, ex kux b'eta? ¿Ma nyapela ate kujxixtljo a tu'n tnajsit til jun xjal? ¹⁰Me mi nxi kynimi'n qa at wokli'n ti'jjo lo. Me atzin ja'lin, kxel nyek'i'n kywutza qa ayin we', a Tk'wal Ichin, at wokli'n tzal'u'n twutz tx'otx', tu'n tkub' nnajsi'n kyilxjal te jun majx.

Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n te yab': ¹¹Kxel nq'ma'n te'y, iWe'ksa! Q'inxjiy tku'xb'ila, ex kux tz'aja tjay.

¹²Antej yab', texjo paq ja we'ks, etz ti'n iq'b'ilte, exsin etz kywutzile' jni' xjal. Tu'nxsi'n ikyjo, b'e'x jaw ka'yajx kywutzjo xjal tkyaqil.

Exsin i b'aj ja nimsin tb'i Dios kykyaqilx, ex kyq'ma: B'ajxpen qla'yix te' ikyjo, chi chi'.

Tej ttzaj ttxko'n Jesús Matey tu'n tok te t-xnaq'tzb'in

(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

¹³Xi' juntl majl Jesús ttzi Nijab' te Galiley. Ayetzi'n jni' xjal b'aj tzaj laq'e tk'atz, ex toktaq Jesús xnaq'tzilkye. Tb'ajlinxi' ikyjo, iky' Jesús antza.

¹⁴Nb'ettaq, exsin xi tka'yin jun ichin, Matey tb'i, a tk'wal Alpey, q'uqletaq twi' me'x peyil pwaq te k'ayb'il tu'n tajb'in kye aj Rom, aye' nchi kawintaq kyib'aj aj Israel. Xi tq'ma'n Jesús te: Lipeka wi'ja, chi'.

Ex kutzin, chi Matey. Ex b'e'x iky' lipe ti'j Jesús.

¹⁵Me jun maj nwa'ntaq Jesús tja Matey kyuk'a txqantl xjal peyil pwaq te k'ayb'il te Rom, junx kyuk'a nim xjal aj il q'uqeqetaq ti'j me'x junx tuk'a Jesús, ex kyuk'a t-xnaq'tzb'in, qu'n ma nintzxtaq txqan xjal lipchektaq ti'j.

¹⁶Tej tok kyka'yin Parisey exqetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il nwa'ntaq Jesús kyxolxjo xjal anetzi'n, xi kyqanin kye t-xnaq'tzb'in: ¿Tze'ntzin toke ikyjo, a kyxnaq'tzila nwa'n kyuk'a xjal peyil

pwaq, ex kyuk'a noq ti'chaqku ma' xjal, a nti' tajb'in? chi chi'.

¹⁷Tej tb'inte Jesúsjo anetzi'n, xi tq'ma'n kye: Ayetzi'n b'a'nqe nti' kye tajb'in q'anil kye; meqetzi'n yab'qe, atpen kye' tajb'in kye. Tu'npetzintzjo, nya ma chin tzaj we' ttxkol kye xjal nb'aj kub' kyb'isin qa b'a'n kyten; qala' ayin weji'y ma chin tzaj ttxkolkye aye' b'inchil ilqe. Tu'npetzi'n, ma chin ula kyxol.

Jun kyxjexjal ti'jjo tu'n tkub' qpa'n wa'yaj

(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

¹⁸Jun maj, aye t-xnaq'tzb'in Juan, a Jawsil A', kub' kypa'n wa'yaj, ex ikyqex kye kyxnaq'tzb'in Parisey.

I tzajtzin junjun xjal te Jesús, ex xi kyq'ma'n: ¿Tinqu'n nkub' kypa'n kye t-xnaq'tzb'in Juan wa'yaj exqetzi'n kyxnaq'tzb'in Parisey, tu'n kynan Dios, ex ayetzi'n te mina?

¹⁹I xi ttzaq'win Jesús: ¿Ma akutzin kub' kypa'n kye' txokenj toj jun mejeb'lin wa'yaj, a qa at chmilb'aj kyxol? Nlay, qu'n nim tzaljb'il at, ex nim wa'n nb'aj b'aj. Ikyqetzi'n weji'y nxnaq'tzb'in, qu'n loqi'n intin kyxol. ²⁰Me pon kanin jun q'ij, ja' tu'n wele naja, a ayi'n, a ikyxjo tze'nku chmilb'aj kyxol. Ajtzin tjapin kaninjo q'ij anetzi'n, okpetzila k'wel kypa'ntz wa'yaj, tu'n kynan Dios wen.

²¹Ex waja tu'n t-xi nq'ma'n kab'e tumil kye'y: Tnejil, qa kyaja tu'n tkub' kyslepi'n jun xb'alin ttx'aqin, nlay kub' kyq'o'n jun slepb'ilte saq, qu'n ajtzin tku'x txjetjo saq, b'e'x k-okil juk'paj, exsin b'e'x k-elix laqj txqantljo ttx'aqin. ²²Ex tkab', tze'n aj tkux b'inchit vin; nlay ku'x b'inchit toj jun ttx'aqin tz'u'n, qu'n ajtzin tloqlin, b'e'x aku tz'ex laqj, ex noq aku chi kub' najx kykab'il. Tu'ntzintzjo, il ti'j tu'n tkux b'inchit vin toj jun saq tz'u'n. Ikytzi'n weji'y nxnaq'tzb'il, nlay b'ant tu'n tok smet tuk'a juntl tumil.

Jun tumil ti'jjo q'ij te ajlab'l

(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

²³Jun maj toj jun q'ij te ajlab'l nchi b'ettaq t-xnaq'tzb'in Jesús toj jun b'e

n-ex txol triy. Atzaj te' kyiky' antza, ayetzi'n t-xnaq'tzb'in i ok ten xb'oqil triy te kywa.^p

²⁴Tej kylonte Pariseyjo ikyjo, xi kyqanin te Jesús: iB'i'nkutzin! Tojjo q'ij te ajlab'l, ja' mix a'l jun tu'n tja aq'nin, ¿Me tiqu'nqe t-xnaq'tzb'i'n nchi xb'oqin triy?^q

²⁵Xi tq'ma'n Jesús kye: ¿Ma na'mtzin tkux kyu'jin kyeji'y b'ant jun maj tu'n qtzan David, a nimx toklin, tej ttzaj wa'yaj ti'l kyuk'a tuk'a? ²⁶Xi kywa'n kypan pale aj Judiy, exsin nyataq tu'n tkub' kyb'inchin' anetzi'n.^r Me kub' kyb'inchin, tej ataq Abyatar toktaq te kynejilxix kypale aj Judiy. Okx David toj ojtxe tja Dios, etz ti'n a pan xjan, a n-ajb'in te kywa pale, ex xi twa'n David, ex xi tq'o'n kye tuk'a, tu'n t-xi kywa'n.^s Qa ikytzjo tuk'a David ojtxe, ¿Ti'n tky'itz tu'n kyxb'oqin nxnaq'tzb'i'n triy?

²⁷Ex xi tq'ma'ntl Jesús kyjalu'n: Atzi'n q'ij te ajlab'l ma kub' b'inchit tu'n tajb'in kyexjal, ex nya qexjal tu'n kyajb'in te. ²⁸Tze'n nte'n, ayi'n Tk'wal Ichin chq'o'nqintza tu'n Dios kyxola, ex ayi'n at wokli'n tib'ajjo q'ij te ajlab'l, ex ayi'n kchin q'malte qa wen tu'n tkub' b'inchit jun ti' mo qa minaj.

Tej tkub' tq'anin Jesús jun ichin nti' tanmin tq'ob'

(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

3 ¹Toj juntl q'ij te ajlab'l, okx Jesús toj jun mu'x ja te na'b'l Dios. Me attaq jun ichin nti'taq tanmin tq'ob', te' tokpin na'l Dios. ²Ex attaq junjun nchi b'aj xluk'intaq ti'l Jesús, qa tu'ntaq tkub' tq'anin yab' toj jun q'ij te ajlab'l, noq tu'n kystz'imín ti'l qa otaq kub' tz'aaq toj til, qu'n nya wentaq toj kywutz tu'n tkub' b'inchit jun ti' toj q'ij te ajlab'l.

³Xitzin tq'ma'n Jesús te ichin: iWe'ksa, ex we'kuy kywutzxjal!

⁴Tb'ajlinxi' ikyjo, xi tq'anin Jesús kye: ¿Ti'tzin tq'ma'n kawb'il ti'ljo q'ij te ajlab'l? ¿Ma tzuntzin ntq'ma'n tu'n tkub' b'inchitjo nya wen, mo a wen; tu'n tklet

tchwinqil jun xjal, mo tu'n tok ka'yitj tu'n tkub' kyim?

Me ayetzin kyetz noq i b'ajel kyim. Nti'x xi kytzaq'win.

⁵I xi tka'yin Jesús ti'ljile; tzaj tq'oj, ex jaw b'isin tu'n tkujil kyanminxjal. Ex xi tq'ma'n Jesús te ichin, tu'n t-xi tnuqpin tq'ob'. Noqx te' t-xi tnuqpin, ex texjo paq, ul tanmin tq'ob'.

⁶Tulninxi Dios te, b'e'x i etzjo Parisey, ex ok kychmo'n kyib' tuk'a juntl ch'uq xjal lipcheqetaq ti'ljo tkawb'il Herodes,^t ex nkyjyo'ntaq tumil tze'n tu'n tb'aje Jesús.^u

Tej t-xnaq'tzin Jesús ttzi Nijab' te Galiley

⁷Tb'ajlinxi' ikyjo, xi' Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in ttzi Nijab' te Galiley. Ex i b'aj ok lipe txqan xjal aj Galiley ti'l. ⁸Tej tb'ijte kyu'n jni' xjal ti'ljo jni' nb'aj b'antaaq tu'n, nimx b'aj ul lolte tze'nqeku' aj Judey, aj Jerusalén, aj Idumey, jni' qe' najleqetaq tjajxi' Nim A' Jordán, exqe aj Tiro ex aj Sidón. ⁹Tu'ntzin ikyjo, xi tq'ma'n Jesús kye t-xnaq'tzb'in, tu'n noqx tkub'l jun bark kyu'n ttzi nijab', tu'n t-xi toj, ex tu'n tokx laq'e ch'in tojxi a', tu'n mina tz'ok jitz'letaq kyxol xjal. ¹⁰Qu'n nimxtaq txqan yab' otaq chi b'aj tq'anin; noq tu'n aj kyb'aj ok tmikontaq, b'e'x b'aj ul Dios kye. Tu'ntzin ikyjo, kykyaqilxjo jni' yab' kyajtaq tu'n kypon kanin tk'atz.^v

¹¹Aj tiwletaq Jesús kyu'nxjal, aye' tokxtaq taq'níl tajaw il toj kyanmin, b'e'x nchi kub' meje twutz, exsin nchi jaw xch'in kyjalu'n: Atejiy Tk'wal Dios.

¹²Me ante Jesús xi tq'ma'n kye kujxix wen, tu'n mi kub'e kyq'ma'ne kywutzxjal alkyetaq t-xilin toklin.

Tej tjaw tsk'o'n Jesús kab'lajaj t-xnaq'tzb'in

(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

¹³Tb'ajlinxi' ikyjo, jax Jesús twi' jun wutz, ex i tzaj ttxko'n a aye tajqetaq.

¹⁴Kyxoltzi'n xjal anetzi'n, i jaw tsk'o'n

^p 2:23 Deu. 23:25. ^q 2:24 Ex. 20:8-11; Mt. 12:2; Lc. 6:2. ^r 2:26 Lv. 24:5-9. ^s 2:26 1Sa. 21:1-6. ^t 3:6 Mt. 22:16. ^u 3:6 Mt. 12:14. ^v 3:10 Mr. 4:1; Lc. 5:1-3.

kab'lajaj ichin, tu'n kyxi tk'le'n q'malte Tyol Dios kyojile jni' najb'il. Ex xi tq'o'n kyoklin te tsanjil. ¹⁵Xi tq'o'n kawb'il kye, tu'n tetz kylajo'n taq'nil tajaw il toj kyanmin xjal.^w ¹⁶Atzi'n kyb'i kab'lajaj ichin, aye' i jaw tsk'o'n: Simun, me ok tq'o'n Jesús juntl tb'i te Pegr. ¹⁷Ayetzin kab'el, Santyaw ex Juan, kyitz'in kyib', k'walb'ajqe te Zebedey, ok tq'o'n juntl kyb'i te K'walb'aj te Q'ankeyaq. ¹⁸Ayetzin txqantl: Andrés; Lip; Bartolomey; Matey; Tmas, ante Santyaw, a tk'wal Alpey; tuk'ax Tadey; ex Simun, a toktaqljo q'olb'ite te Celote; ¹⁹exsin Judas Iscariot, a ok meltz'aj ti'j Jesús.

¿Ja'n tzaje tipin Jesús tu'n kyetz tlajo'n taq'nil tajaw il toj kyanminxjal?

(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)

²⁰Tb'ajlinxi' ikyjo, i okx kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj jun ja, ja' pon chmetl txqantl xjal, a mix b'ante kywa'n kyxol. ²¹Atzi'n te' tel tqanil toj kywi' t-xjalil, jni'xtaqto nb'aj b'ant tu'n Jesús, b'e'x i xi' tnana exqetzi'n titz'in k'lelte, tu'n tmeltz'aj tja, qu'n otaq tz'ok kyq'o'n, aj qa otaq tzaj toj twi'.

²²Ex ikyjo kyq'ma'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, a i tzaj toj Jerusalén, qa tzyu'ntaq tu'n tajaw il, ex qa tu'n tkawb'il tajaw il nchi exetaqjo taq'nil tajaw il tu'n.^x

²³Te' tb'inte Jesúsjo ikyjo, i tzaj ttxko'n, ex kub' tq'ma'n jun techil kye: ¿Tze'ntzin tte'n tajaw il tu'n tb'ant tlajonte tib', ex tu'n tok meltz'aj ti'l'x? ²⁴Qa jun tnam xjal pa'mile kyten, ex kyajq'oj kyib', noqx aku chi kub' kyimx tu'n q'oj. ²⁵Ex ikyxjo, toj jun ja xjal, aj qa kyajq'oj kyib', nlay chi el wen. ²⁶Ikytzin ta'ye te tajaw iljo, qa ma tz'ok meltz'aj ti'l'x, nlay tz'el wen. ²⁷Atx juntl tumil: Qa taj jun ileq' tz'okx elq'il toj tja jun xjal nim tipin, nlay b'ant telq'in, qa mi xkub' k'let tajaw ja nej. Ikytzin toke tajaw iljo tze'nku tajaw ja lo, qu'n a tajaw jni' xjal aye tzyu'nqe tu'n. Me

ayin we' ma chin kanb'in ti'j tajaw il. Tu'npetzi'n, nchi ex nlayonji'y taq'nil toj kyanmin xjal.

²⁸Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, k'wel tnajsin Dios kyiljo jni' xjal, a nb'aj kub' kyb'inchin nya wen, ex jni' xo'j yol.

²⁹Me aye nchi xo'n yol ti'j Xewb'aj Xjan nlay kub' tnajsinx Dios kyil; ma kyijx te jun majx.

³⁰Tq'ma Jesús ikyjo, noq tu'n nxi kyq'ma'n te, qa tzyu'ntaq tu'n tajaw il, ex qa nya tu'n Xewb'aj Xjan nb'aj kub' tb'inchintaq tkyaqil.

Ankyeqexixjo titz'in ex tnana Jesús

(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

³¹Tej tkanin tnana Jesús kyuk'a titz'in ja' ta'taq, i b'aj kyij we' pe'n; noqtzin xi kyq'ma'n kyexjal, tu'n tetz kytxko'n.^y

³²Me ayetzi'n xjal q'uqleqetaq ti'jile xi kyq'ma'n te: Lu' tnaniy exqetzi'n titz'in ite' pe'n; ma chi ul jyol tey, chi chi'.

³³Tzaj ttzaq'win Jesús kye: ¿Ankye nnaniy exqetzi'n witz'in? ³⁴I xi tka'yin jni' xjal q'uqejqetaq ti'jile, exsin xi tq'ma'n kye: Ayetzin weji'y nnana ex witz'in lo, a aye nchi kub' b'inchin te' a taj Dios, ³⁵qu'n kykyaqiljo a nkub' b'inchin te' a taj Dios, ayetzin weji'y witz'in, ex waneb' ex nnaniy.

Jun techil tze'n kyanminxjal ti'j Tyol Dios

(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

4 ¹Juntl majl, ok ten Jesús xnaq'tzil ttzi Nijab' te Galiley. Pon chmet txqan xjal tu'n kyb'in ti'l'jo t-xnaq'tzb'il. Me b'e'x jax Jesús toj jun bark tu'n t-xi laq'e ch'intl tojjo nijab', qu'n nimxxjal pon chmet. Tej tokx laq'e Jesús axsi, i kyije tene txqantl xjal ttzi nijab'.^z ²Exsin ok tentz xnaq'tzil noq tuk'a techil ti'chaqu ti'; ok ten yolil ti'j jun awal exsin tq'ma: ³Kyb'inkutzinji'y kxel nq'ma'n kye'y: Jun maj, xi' jun xjal awal triy. ⁴Atzin te' tok tchto'n, at pon chitj toj b'e. I tzaj pich', ex b'e'x jaw kysk'o'n. ⁵Ex at pon chitj kyxol ab'j, me qu'n

^w 3:15 Mt. 10:1. ^x 3:22 Mt. 9:34; 10:25. ^y 3:31 Mr. 3:21. ^z 4:1 Lc. 5:1-3.

tu'n nti'xix twutz tx'otx' antza, liwey ul twi'. ⁶Me atzaj te' ttzaj q'ijil, b'e'x jaw tzqij, tu'n nya nim xa'ye tlok'. ⁷Ex at pon chitj kyxol tx'i'x. Me atzin tx'i'x jun paqx tch'iy; atzin te triy noq jaw xky'i'six. ⁸Ante' pon chitj toj tb'anil tx'otx', tb'anilx ele toj. At tqan el lajaj toj ka'wnaq^a twutz, ex junjuntl el ox k'al,^b ex junjuntl jun jwe' k'al.^c

⁹Tq'ma Jesús: Ankye taj tu'n tkub' tb'i'n nyola, in tkub' tb'i'ntz, tu'ntzintla tkub' tb'inchin.

Nuk'b'il tu'n Jesús ti'ljjo t-xnaq'tzb'il

(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)

¹⁰Tb'ajlinxitzin t-xnaq'tzb'il, b'e'x i b'ajel tiljo txqan xjal. Me atx junjuntl kyij kyuk'a t-xnaq'tzb'in, a b'aj xi kyqanin te Jesús: ¿Tze'ntzin tze'le' yol, a xb'aj tyolin? chi chi'.

¹¹Xitzin tq'ma'ntz kye: Ma tzaj tq'o'n Dios jun tumil kye'y, tu'n tel kyniky'a te ti'ljjo nb'aj b'ant kyxolxjal twutz tx'otx'. Loqi'n nchin yolin noq tuk'a techil, noq te ewil te' nyola kye' a mina nxi kynimin. ¹²Ayetzi'n mina nchex niminte nyola, nchin kylo'n, me mina n-el kyniky' we'y. Ex nchin ok kyb'i'n, me mina n-okx toj kywi'. Mina njaw kyt'ixpin kynab'l, tu'n t-xi kynimin Dios, ex tu'n tkub' nnajsi'n kyil.^d

Tej t-xi tchiky'b'in Jesús techil ti'j awal

(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

¹³Xi tq'ma'n Jesús: ¿Minatzin n-el kyniky'a te techil nkub' nq'o'n ti'j awal triy? ¿Tze'ntzila ttentz, aj tel kyniky'a te txqantl techil? ¹⁴Atzin te' awal triy ikytzin tze'nku yolil Tyol Dios. ¹⁵Attzi'n xjal kuj tze'nku tx'otx' toj b'e. Mina nchex awle ijaj toj. Ayetzin xjal n-ok kyb'i'n Tyol Dios, ex nkub' kykujsin kyanmin te, ex ajtzin ttzaj tajaw il tze'nku pich', n-el ti'n Tyol Dios toj kyanmin. ¹⁶⁻¹⁷Attzi'n xjal tze'nku tx'otx' txol ab'j, mix ch'iyxix tlok' triy

toj, ikyqetzi'n tze'nqe xjal jun paqx nxi kynimin Tyol Dios ex tuk'a tzaljb'il. Me qu'n tu'n nti'xix kyk'u'j ti'j, mi nchi kujix toj kynimb'il. Qa akux saj jun ti' toj kychwinqil, mo qa akux xi ok lipinxjal kyil'j noq tu'n tpajjo nyola, b'e'x kchi k'wel tzaq toj kynimb'il. ¹⁸Ex atl tze'nku tx'otx' nim tqan tx'i'x toj. Nb'aj kub' kyb'i'n Tyol Dios, ¹⁹me o'kxtza nchi b'isine ti'j tkyaqiljo tkub' twutz tx'otx'. Ex kyaj tu'n tten tkyaqil ti'chaqku ti' kye ex jni' kyq'inimil. Tu'ntzintzjo anetzi'n, n-el naje kynimb'il ti'j Dios. Ikyxsin tze'nku triy njaw ch'iy toj tx'i'x. Noq n-el xky'i'six ex nti' toj n-el. ²⁰Atzi'n xjal tze'nku tb'anil tx'otx' nkub' kyb'i'n Tyol Dios, ex nb'aj kub' kyb'inchin tze'nku ntq'ma'n, ikyqetzi'n tze'nku triy; n-el lajaj toj ka'wnaq twutz, junjuntl ox k'al ex junjuntl te jwe' k'al.

Ajo Tyol Dios tze'nku jun tqan tzaj

(Lc. 8:16-18)

²¹Atx juntl techil k'wel nq'o'n. ¿Ma tzuntzin n-ajb'in jun tzaj kye'y, aj tokx tjaq' jun kax mo tjaq' jun watb'ilj? ¿Ma nyatzin tu'n tkub' tib'aj jun tkub'il tu'n tk'ant toj kyja'y? ^e ²²Nti'x jun te ti' mina tz'el tqanil, qala' ikytzin ilx ti'j tu'n tkub' chiky'b'it.^f Ikytzin te Diosjo Tyol; te tnejil, mina n-elraq kyniky'a te. Me atzin ja'lin, loqi'n nchin xnaq'tzin kyil'ja, tu'n tel tx'ole toj kynab'la tze'nku tqan tzaj. Tu'ntzin ikyjo, nti'x jun ti' aku b'ant tu'n tewit. ²³A'l'tzi'n taj tu'n tok tb'i'n nyola, in tok tb'i'ntz, exsin in tkub' tb'inchi'ntz.

²⁴Xi tq'ma'ntl Jesús kye: Tu'npetzi'n, kyka'yinktzin kyib'a. Qu'n tkyaqiljo, a nim n-ok tilil Tyol Dios tu'n, kyja kxele q'oyit txqantl tna'b'l, tu'n tel tniky' ti'j tkyaqil.^g ²⁵Me alkye te' nti' n-ok tq'o'n tilil, majxpe ajo tna'b'l, a tb'anilx toj twutz, me a nti' tumil, k-elil q'iyit te jun majx.^h

Tze'n nch'ieye Tyol Dios toj qanmin

²⁶Ex xi tq'ma'n Jesús juntl t-xnaq'tzb'il ti'ljjo Tkawb'il Dios. Chi' kyjalu'n: Atzin

^a 4:8 Lajaj toj ka'wnaq, 30 n-ele, ex ikyxjo toj v. 20. ^b 4:8 Ox k'al, 60 n-ele, ex ikyxjo toj v. 20. ^c 4:8 Jwe' k'al, 100 n-ele, ex ikyxjo toj v. 20. ^d 4:12 Is. 6:9-10. ^e 4:21 Mt. 5:15; Lc. 11:33. ^f 4:22 Mt. 10:26; Lc. 12:2. ^g 4:24 Mt. 7:2; Lc. 6:38. ^h 4:25 Mt. 13:12; 25:29; Lc. 19:26.

nb'ant tu'n Dios twutz tx'otx' ikytzi'n tze'nku jun ichin ok tchto'n ttriy. Aj tb'aj tchto'n, ti'chaqx txi'tz b'inchilte. ²⁷Exla qa nktan mo itz'lj, n-ex junjun qniky'in ex junjun q'ij, ante' ijaj n-ulxixe te' twi', ex nch'iysi. Mina n-el tniky' te tze'n nch'iye ex tze'n n-ele twutz, ²⁸qala' tu'nx tib' n-ul twi' ex nch'i'y, ex n-el twutz. ²⁹Ajtzin tzqijtz, njaw tchmo'n ex njaw tk'u'n. Ikytzin tten Tyol Diosjo toj tanmin jun xjal.

Tze'n nch'iye Tyol Dios twutz tx'otx'
(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)

³⁰Xi tq'ma'ntl Jesús kye: ¿Tze'nxsila' Tkawb'il qMan Dios, ex anquk'a aku tz'oke qmujb'ine? ³¹Ikytzi'n tze'nku jun tal twutz mistas, tal netz', a nkux awet toj tx'otx'. ³²Tal netz'xix kywutzjo txqantl twutz ijaj, me ajtzin tch'i'y, jun tijx n-oke kywutzjo txqantl. Ex ma tij nchi oke tq'ob', a ja' n-okxi kyb'inchin pich' kypaqb'il kyxol tq'ob'.

Tiqu'n kub' tyolin Jesús noq kyuk'a techil
(Mt. 13:34-35)

³³Ikytzi'n nchi b'aj kub'e t-xnaq'tzintaqjo t-xnaq'tzb'il tuk'a techil ti'chaqku ti'. Noqtaq nb'aj kub' tyolin tu'n tb'ajel kyniky'xjal te. ³⁴Noq tuk'a techil nyolinetaq Jesús kyexjal. Me atzi'n nchi kyijtaq kyjunalx kyuk'a t-xnaq'tzb'in n-ok tentz q'malte kye tze'ntaq kyxilin.

Tej tmiyet kyq'iq' ex nijab' tu'n Jesús
(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

³⁵Te' qok yupj texjo q'ij anetzi'n, xi tq'ma'n Jesús kye' t-xnaq'tzb'in: Qo ik'y'x tjlaxi nijab'.

³⁶B'e'x i b'aj kyij kyitzaqpi'n t-xnaq'tzb'in jni' xjal attaq, exsin i jax tuk'a Jesús toj bark, ex i xi'. Me b'e'x i xi lipe jni' xjal kyil'j toj junjuntl bark. ³⁷Atzaj te' kyxi', ok ten q'anqyaq tinil qoptz'ajiyil tuk'a txqan kyq'iq'; jni' nijab' ox lipin, ex okx chitj toj bark. ³⁸Me ante Jesús nktantaq ti'lxi bark, kuñletaq twi' tib'aj jun q'uqb'il.

Okx k'asin Jesús kyu'n t-xnaq'tzb'in, exsin xi kyq'ma'n te: iXnaq'tzil! ¿Minatzin ntzaj q'aq'in tk'u'ja qilj? Ch'i'x qxi mulq'aj toj a'.

³⁹Jaw we' Jesús, ex xi tq'ma'n te kyq'iq' ex te a': iNoqx tenkuy, ex numekuy!

B'e'x kub' nume te kyq'iq', ex tkyaqilx b'e'x kub' qen.

⁴⁰Tb'ajlinxi' ikyjo, xi tq'ma'n Jesús kye t-xnaq'tzb'in: ¿Tinqu'n xi tzaj xob'a te ikyjo? ¿Na'mxsin tten kynimb'ila wi'ja?

⁴¹Me na'mxmaq tel kyxob'il, i b'aj ja yolín kyxolile: ¿Alxsila kye xjal ikyjo? A ajin kyq'iq' ex a' ma kub' niminte.

Tej kyex tlajo'n Jesús taq'níl tajaw il toj tanmin jun xjal aj Gerasa
(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

5 ¹Tej kyanin tjlaxi nijab' toj ttx'otx'jo jun tnam Gerasa tb'i, ²ku'tz Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj bark. Noqx te' kyku'tz, tzaj laq'e jun ichin kyk'atz, tzajnin toj muqb'il kyimnin, tokxmaq nimku taq'níl tajaw il toj tanmin. ³Atzin ichin otaq najan tojjo muqb'il kyimnin kyu'n taq'níl tajaw il. Kujxmaq te' ichin anetzi'n; mixtaq a'l nxkye ti'lj, tu'n tkub' k'lo'n tuk'a kxb'il. ⁴Ila' maj i kub' k'lo'n tqan ex tq'ob' tuk'a kxb'il, me b'e'xmaq nb'aj kub' tlaqin, ex mix a'lxtaq nxkye ti'lj. ⁵Nb'ettaq kykyaqil q'ij ex kykyaqil qniky'in kywi'yile wutz ex tojile muqb'il kyimnin. N'xch'in wen, ex n-ok tlank'intaq tib' tuk'a ab'j.

⁶Tetzi'n tiwle Jesús tu'n, xi rinin tk'atz, ex kub' meje twutz. ⁷Jaw xch'in, ex tq'ma: ¿Ti'n taja wuk'iy? Ay Jesús Tk'wal Dios, a nimx toklin tkawb'il. Chin kub'sil nwtza tey, tu'n mina chin kub' tyajinx.

⁸Ja yolín ichin ikyjo, qu'n tu'n t-xi tq'ma'n Jesús, tu'n kyexjo taq'níl tajaw il toj tanmin. ⁹Xi tqanin Jesús te ichin.

¿Titzin tetza tb'i?

Xi ttzaq'win ichin: Atzin nb'iy Nimku, qu'n ila' qb'aja najle toj tanmin ichin lo.

¹⁰Ex i kub'sin kywutz te Jesús, tu'n mina chi exetaq tlajo'n toj ttx'otx'

Gerasa, qu'n noq tu'n kyky'e'taq che'x antza.

¹¹⁻¹³Nqayintaq tk'atzjo wutz antza, attaq b'alaqa kab'e mil kuch nchi wa'ntaq k'ul.

Ja yolin ichin kyu'n taq'nil tajaw il: Qo tq'onxa toj kyanmin kuch, chi chi'.

Xi ttziyin Jesús ikyjo; b'e'xsin i etz toj tanmin ichin. Ayetzin kyej kuch b'e'x i xi tilj kye' kub'l, ex atzaj te' kykupin, b'e'xsin xi kyxo'n kyib'tz tojjo nijab', ex atzintza, b'e'x i jiq'we.

¹⁴Atzaj te' tiwle lo kyu'nxjal, a nchi kyik'lentaq kyil'j kuch, b'e'xsin i kub'tz toj b'e yolilte kye' xjal, a ite'taq toj tnam ex kyoj jni' koj'b'il. B'e'xsin i b'ajetz kyej xjal lolte, qa twutzxtaqjo a otaq kyb'i. ¹⁵Ex atzi'n te' kykanin tk'atz Jesús, iwlej ichin kyu'n, aj otaq chi etz taq'nil tajaw il toj tanmin. Atzaj ichin anetzi'n q'uqletaq t-xe tqan Jesús; ite'ktaq t-xb'alin, ex otaq tzul spiky'e' toj twutz. Tu'n ikyjo, b'e'x tzaj kyej xjal kyxob'il. ¹⁶Jni'qexjo i lonte a b'aj til'jjo ichin ex kyil'j kuch, ex i ok ten q'malte kye txqantl xjal. ¹⁷Tu'n tpajjo jni' otaq b'aj, i ok ten xjal kub'sin kywutz te, tu'n tex tojjo tnam antza.

¹⁸Te' tmeltz'aj Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj bark, atzaj ichin, a tzyu'ntaq kyu'n taq'nil tajaw il, xi tqanin, tu'n t-xi tk'le'n Jesús tuk'a, qu'n otaq tz'el wen. ¹⁹Me mi xi ttziyine Jesús; o'kx xi tq'ma'n te: Kux tz'ajxiy t'jaj kyuk'a t-xjalila, ex q'manxa kye jni' xb'aj til'ja, ex tze'n tten saj q'aq'in tk'u'j Dios til'ja, tu'n tel we'y.

²⁰B'e'x xi' ichin, ex ok ten q'malte kyxolile jni' xjal kye tnam te Decápolis tkyaqiljo a otaq tb'inchin Jesús til'j. Tkyaqiljo jni' xjal b'e'x'taq nb'ajel kyim tu'n ikyjo.

Tej tkub' tq'anin Jesús kab'e xjal
(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

²¹Te' t'jlajintz Jesús t'jlajtaqzt nijab' kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj bark, ul chmet txqan xjal til'j. ²²Wa'ltaq ttzi nijab', te' tpon jun kynejiljo kawil te jun mu'x ja te na'b'l Dios, Jayr tb'i. ²³Kub' meje twutz,

ex ja kub'sin twutz te: Ajo nk'wala txin lu' nkyim. Ku tzaja q'ol tq'ob'a tib'aj, tu'n mina kyime, chi'.

²⁴B'e'xsin xi lipe Jesús lolte. Xi lipe txqan xjal til'j, me tzunxtaq nb'aj kylimon kyib' til'j.

²⁵Kyxoltzin xjal, attaq jun qya otaq b'ant-xi' kab'lajaj ab'q'e tyab'tlin tu'n kyyab'il. ²⁶Otaqx b'aj tyaji'n tib' kyuk'a q'anil, ex otaq b'aj tyupin jni' attaq te te twi' tq'anb'il, me minataq n-el we'; noq kyja' nxayetaq toj il. ²⁷⁻²⁸Tetzi'n tok tb'i'n nimx yab' otaq b'aj q'anit tu'n Jesús, kub' tb'is'in: Noqit aku chin pon kani'n mikolte ttxa'n t-xb'alin, tu'n tul Dios we'y, chi'.

Atzaj te' tpon kanin, exsin ok tmiko'n t-xb'alin, ²⁹texjo paq, b'e'x tna'n qa otaq tz'el we'.

³⁰Te' tna'nte Jesús otaq we' jun xjal tu'n, aj meltz'aj til'j, ex i ok tka'yin jni' xjal lipcheqektaq til'jile, ex xi tqanin kye: ¿Ankye' s-ok mikonte nxb'ali'n? chi'.

³¹Me ayetzin t-xnaq'tzb'in i xi tzaq'winte: iKa'yinktzi'n! Jni'xsi'n txqan xjal ntlimo'n tib' til'ja, exsin ntzaj tqani'n, ¿Alkye s-ok mikontiy?

³²Mix qeyix tk'u'j ikyjo. Nka'ylajtaq wen til'jile a'ltaq kye' otaq tz'ok mikonte.

³³Me atzi'n qya nlu'lin wen tu'n t-xob'il, tu'n nqanlajtaq Jesús alkye otaq tz'ok mikonte, b'e'x kub' meje twutz, ex xi tq'ma'n tkyaqiljo jni' otaq b'aj til'j, qa otaq we'.

³⁴Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Jesús te: Nk'wal, tu'n tnimb'ila wi'ja ma tz'el we'y. Kux tz'ajxiy ja'lin.

³⁵Tzunxtaq nyolin Jesús tuk'a qya, te' kykanin junjun xjal ite'taq tja Jayr q'malte te: Tata, ma kyim tk'wala. Mi tz'ok ila til'j xnaq'tzil. Mi txi tk'le'nla t'jaj ja'lin, chi chi'.

³⁶Me mina, chi Jesúsjo. Xi tq'ma'n te Jayr: Mina tzaj xob'a, noq qek tk'u'ja wi'ja.

³⁷Ex b'e'x i xi' Jesús tja Jayr tuk'a Pegr, tuk'a Santyaw ex Juan, kyitz'in kyib', ex mix tqya'ye tu'n kyxi lipe txqantl xjal kyil'j. ³⁸Te' kykanin ja, i b'aj ok tka'yin jni' xjal nchi b'aj lab'intaq, ex nchi b'aj oq'

wen ti'j kyimnin. ³⁹Xi tq'ma'n Jesús kye: ¿Tiqu'n nchi lab'in, ex nchi b'aj oq'a wen? Noq nktan te' txin lu'n, nya ma kyim, chi'!

⁴⁰Noqx i b'aj jaw tze'n jni' xjal ti'l'jjo tyol Jesús ikyjo. B'e'x i b'ajetz tlajo'n kykyaqil tuja, exsin i okx tk'le'n Jayr tuk'a t-xu'jil exqetzi'n oxo t-xnaq'tzb'in ja' tokxitaq kyimnin.

⁴¹Jaw ti'n tuk'a tq'ob'l, exsin xi tq'ma'n te: *Talita cum.* (Atzi'n n-ele ikyjo: Txin, kxel nq'ma'n te'y, iWe'ksa!)

⁴²Noqx te' t-xi tq'ma'n ikyjo te txin, b'e'x jaw we'ks, ex el b'et, qu'n te kab'lajaj ab'q'etaq'ul txin, a otaq kyim. Jotxjo jni' xjal b'e'x i b'aj jaw ka'y'aj, tu'n kylonte ikyjo. ⁴³Me ante Jesús xi toqxeninxix kye, tu'n mix a'l qe txi kyq'ma'ne a otaq b'ant ti'l'jjo txin. ⁱEx xi tq'ma'n kye, tu'n t-xi kyq'o'n twa.

Tej t-xi' Jesús toj ttanim, a Nazaret
(Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

6 ¹Te' taj Jesús tja Jayr kyuk'a t-xnaq'tzb'in tu'n kykanin tojx Nazaret, ²ex te' tk'ul kanin jun q'ij te ajlab'l, xi' tojjo mu'x ja te na'b'l Dios, ex ok ten xnaq'tzil te' Tyol Dios te tkyaqil xjal.

Te' tok kyb'i'n xjal ikyjo, noq i b'aj jaw ka'y'aj, ex i ja qanlaj kyxolile: ¿Ja'tzila xb'aj t-xnaq'tzin xjal tib' lu'n, tu'n tb'aj b'ant jni' ti'chaqku ti' tu'n? ¿Ja'tzila saje tb'i'ne txqan tumil ikyjo? chi chi'. ³¿Ma nyapetzila' a jsol tz'lan, aj tal Mariy ex kytziky Santyaw, Jse, Judas ex Simun? ¿Ma nyaqetzin taneb'jo najleqe qxol? chi chi'!

Tu'n kyojtzqi'ntaq, mix xaye kynimine.

⁴Me xi tq'ma'n Jesús kye: Ja'chaqx ta' jun yolil Tyol Dios twutz tx'otx', nxi q'o'nx toklin. Me qa tojx ttx'otx', ex kyxol t-xjalil, ex tojx tja, nti'x toklin.

⁵Tu'n nti'taq kynimb'iljo t-xjalil ti'l'j, nya niml b'ant tu'n, noq jte'b'inl yab' kub' tq'o'n tq'ob'l kyib'aj, ex i kub' tq'anin; me o'kqexjo attaq kynimb'il ti'l'j.

⁶Ex noq jaw ka'y'aj tu'n, tu'n mix xaye nimine ky'u'n jni' t-xjalil.

Tej kyxi t'sma'n Jesús t-xnaq'tzb'in q'mal Tb'anil Tqanil kolb'il
(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

B'e'xsin xi'tz xnaq'tzil kyojjo najb'il nqayin tk'atz Nazaret. ⁷I tzaj ttxko'n kab'lajaj t-xnaq'tzb'in, tu'n kyxi' yolil te' Tyol Dios, ex xi tq'o'n kyoklin kyib'ajjo taq'n'il tajaw il, a ite'kxtaq toj kyanminxjal; ex i xi tchq'o'n kakab'chaq kyb'aj.

⁸Me nej xi tq'ma'n kye: Mina txi kyi'n jun ti', tu'n tajb'in toj kyb'e'y; qala' noq jun tal kytze'y. Ex mipe txi kyi'n kye' kych'u'x, kywa'y ex kypwawaq. ⁱ⁹B'a'n tu'n tok kyq'o'n kyxjab'a, me mi txi kyi'n kyxb'ali'n te tx'ixpil kyil'ja. ¹⁰Qu'n aj kykani'n q'mal Tyol Dios toj jun najb'il, k'a' chi kyija toj jun ja, ajxi kyiky'a toj juntl najb'il. ¹¹Me metzi'n, aj qa at jun najb'il, a ja' kyky'e'yexjal kyil'ja, b'e'x liwey chi etza antza. Me b'e'x k'a' tz'el kycho'n quq ti'l'j kyqa'n kywutzjo xjal tojjo tnam anetzi'n, tu'n tajb'in te techil kye, qa mina xkub' kyb'i'n Tyol Dios. ^k

¹²I xitzi'n t-xnaq'tzb'in yolil te' Tyol Dios kyxol xjal, tu'n tjaw kyt'ixpin kyib', tu'n tkub' kynimin Tyol Dios, ex tu'n t-xi kyq'o'n kyanmin te. ¹³Nimx xjal b'aj exjo taq'n'il tajaw il toj kyanmin, ex b'aj ul Dios kye ky'u'n, noq tuk'a ch'in aseyt. ^l

Tej tkub' b'yo'n Juan, a Jawsil A'
(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

¹⁴Atzi'n Herodes, a tnejil kawil, tb'inte tqanil Jesús, ex jni' otaq b'aj b'ant tu'n kyojile kykyaqil najb'il. Otaq jaw yolb'il ti'l'j ky'u'n xjal: Junjun q'mante qa ataq Juan, a Jawsil A', otaq jaw anq'in juntl majl, qu'n tu'n nimxjo nb'ant tu'n, ex tb'anilx wen.

¹⁵At junjuntl q'mante: A Elías, a yolil Tyol Dios. ^m

Ex junjuntl q'mante: Jun yolil Tyol Dios tze'nkuj yolil Tyol Dios ojtxe.

¹⁶Atzin te' tok tb'i'n Herodes ikyjo, tq'ma: Antej Juan, aj el wi'n twi', ex ma jaw anq'in juntl majl.

ⁱ5:43 Mr. 8:26, 30; 9:9. ^j6:8 Lc. 10:1-9. ^k6:11 Lc. 10:10-11; Kyb'i. 13:51. ^l6:13 Lc. 10:17; Sant. 5:14. ^m6:15 2Re. 2:1-12; Mt. 16:14; Mr. 8:28; Lc. 9:19.

17-18 Otaq kux tju'n Herodes Juan toj tze, noq tu'n tpaj Herodías, a t-xu'jltaq Lip, a titz'inx, qu'n otaq jaw meje tuk'a Herodías. Noq tu'n tpajjo, xi tq'ma'n Juan te Herodes, qa nya wentaq tu'n tok t-xu'jlin t-xu'jil titz'in.^a

Tu'n tpajjo ikyjo, tzaj tq'oj Herodías ti'j Juan, ex noq tu'n tpaj, kux tju'n Herodes Juan toj tze, ex kub' tk'lo'n wen tuk'a kxb'il. ¹⁹Tajtaq Herodías tu'n tkub' b'yet Juan, me mina ntentaq tumil toj twutz, tze'n tu'n ttene, ²⁰qu'n nxob'taq Herodes ti'j Juan, qu'n tu'n wentaq ex xjantaq, ex nylintaq tyol Dios. Tu'ntzi'n, mina nttziyintaq Herodes tu'n tkub' b'yet, qu'n tajtaq b'in wen til'jo tyol Juan. Tu'ntzi'n ikyjo, nti'taq tumil toj twutz Herodías tze'n tu'n ttene.

²¹Me japin kanin jun q'ij, ja' tu'n tkub'e b'yo'ne Juan, noq tpajlin kub' iky'sit tab'q'e Herodes. I tzaj ttxko'n Herodesjo jni' tkawil, jni' kynejil xq'uqil tnam ex jni'qexjo a nim kyoklin toj Galiley, exsin kub' tq'o'ntz chnab', xi tq'o'n kywa ex kyk'wa'. ²²Nchi b'aj wa'ntaq ex nchi b'aj tx'ujtetaq, te' tokpin jun txin tal Herodías, exsin ok tentz b'ixil kyxol. Me jotqex b'e'x pon kyk'u'j ti'j, qu'n tb'anilxnaj b'ant tu'n.

Tu'ntzi'n ikyjo, xi tq'ma'n Herodes te: Qanintzin we'y ti'xjo taja, ex k'a' txi nq'o'n, chi'.

²³Ex kub' tq'ma'n tb'i Dios ti'j tyol kab'e maj, tej t-xi tq'ma'n te txin: Kxel nq'ma'n tey, qa aku txi nq'o'n noq ti'x taja, exla qa niky'jin tx'otx', a tokx tjaq' nkawb'ila, chi'.

²⁴Tej tb'in te' txin ikyjo, etz qanilte te tnana: ¿Ti'n kxel nqani'n? chi'.

Xi ttzaq'win tnana: Qaninxjij twi' Juan, chi'.

²⁵Xi rinin txin q'malte te Herodes: Waja tu'n ttzaj tq'o'n ja'linox a twi' Juan, a Jawsil A', we'y toj jun laq.

²⁶Te' t-xi tqanin txin ikyjo te Herodes, b'e'x jaw b'isin, qu'n otaq kub' tq'ma'n tyol ti'j tb'i Dios kywutz txqan xjal, tu'n t-xi tq'o'n ti'xtaq tajjo txin. Tu'npetzi'n, mix kub'e tzyu'ne tib', tu'n t-xi tq'o'n.

²⁷B'e'x xi tchq'o'nkux jun xq'uqil tnam, tu'n tel ttx'emin twi' Juan, ex tu'n ttzaj ti'n. Te' tkanin toj tze, b'e'x el ttx'emin twi' Juan, ²⁸exsin xi ti'n toj jun laq. Xi tq'o'n te txin, tu'n t-xi ti'n te tnana.

²⁹Atzaj te' kyb'in te' t-xnaq'tzb'in Juan qa otaq kyim, b'e'x i xta'j q'ilte t-xmillil, tu'n tkux muqet.

Tej kyk'a'chit jwe' mil ichin tu'n tipin

Jesús

(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

³⁰Tb'ajlinxi' ikyjo, te' kyb'aj meltz'aj t-xnaq'tzb'in, b'aj ok kychmo'n kyib' kykyaqilx tuk'a Jesús, ex b'aj i ok ten q'malte jni' otaq b'aj b'ant kyu'n.

³¹Xi tq'ma'n Jesús kye: Qoqech'in ajlal toj jun najb'il ja' nti'ye xjal. Qu'n atzi'n ja' ite'yetaq nimxtaq xjal nb'aj kanin kyk'atz, ex mixpe tu'n tb'ant kywa'n kyxolxjal.^o

³²B'e'xsin xi' Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj jun bark toj jun najb'il ja' nti'yetaq xjal. ³³Me nimx xjal te ila'ku tnam el kyniky' kyil'j, ex xi kyka'yin, tej kyxi' ja' tajtaq Jesús exqetzi'n t-xnaq'tzb'in tu'n kykanin. B'e'xsin i b'aj xi tiljtz antza, ex nej i b'aj pon. ³⁴Noqx te' tku'tz Jesús toj bark, i xi tka'yin txqan xjal, ex b'e'x tzaj q'aq'in tk'u'j kyil'j, qu'n ikyqetaqjo tze'nku txqan rit nti' kyik'lel kyil'j.^p Tu'npetzi'n, ok ten xnaq'tzilkye.

³⁵⁻³⁶Te' qok yupj, xi kyq'ma'n t-xnaq'tzb'in te: Ma qoqixte. Chq'onqexjij xjal tu'n kyxi' tojile najb'il ex kyojile much' tnam, tu'n kyxi' laq'ol kywa, qu'n nti' b'a'n txi kywa'n tzal'u'n, chi chi'.

³⁷Ante Jesús xi ttzaq'win kye: Kyq'o'nxa kywa.

Xitzin kytzaq'win t-xnaq'tzb'in: ¿Tajtzin tu'n qxi'y laq'ol wab'j kye, ex tu'n tkub' yupit txqan qpwaq te twi'?

³⁸Me i xi ttzaq'win Jesús: ¿Jte'n wab'j at? Ku kyxi'tzi'n lolte, chi'.

Te' kymeltz'aj, xi kyq'ma'n te: Noq jwe'ch'in, ex kab'e tal netz' kyix'.

³⁹Xi tq'ma'n kye jni' xjal tu'n kyb'aj kub' qe twi' txa'x k'ul toj junjun ch'uq.

^a 6:17-18 Lv. 18:16; 20:21; Lc. 3:19-20. ^o 6:31 Mr. 7:24. ^p 6:34 1Re. 22:17; 2Cr. 18:16; Zac. 10:2; Mt. 9:36.

40I kub'tzin qe junjun ch'uq te junjun jwe' k'al^q ex junjuntl te lajaj toj ox k'al,^r 41exsin i jaw ttzyu'n Jesúsjo jwe' wab'j exqetzi'n kab'e tal kyix. Jax ka'yin toj kyal', ex xi tq'o'n chjonte te Dios, ex b'aj xi tsipin kye t-xnaq'tzb'in, tu'n tb'aj kub' kysipin kye jni' xjal. 42Elpin kanin te tkyaqil, ex noqx jni' b'aj noj. 43Te' kyb'aj wa'n kykyaqilx, exsin b'aj jaw kycho'mo'n jni' tb'uchil wab'j, kab'lajaj chi'l b'ant. 44Atzi'n kyb'ajjo ichin b'aj wa'n, jwe' mil.

Tej tb'et Jesús tib'aj a'
(Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21)

45Tb'ajlinxi' ikyjo, i jax tchq'o'n Jesús t-xnaq'tzb'in toj bark, ex xi tq'ma'n kye, tu'n kyiky'x t'ljajxi nijab', tu'n kykanintaq tojjo juntl tnam, Betsaida, me ataq tajjo tu'n kynej twutz. B'e'x i xi', ex ante Jesús kyij q'olb'il kye' jni' xjal. 46Te' kyb'aj kykyij tq'olb'in, b'e'x xi'l'kux na'l Dios twi' jun wutz. 47Te' qok sjume', ayetzi'n t-xnaq'tzb'in ch'ixtaq kykanin niky'jin nijab'. Me ante Jesús kyij tjunalx ttzi a'.

48Cheb'e nchi b'et, te' kyxi tka'yin, qu'n kyja'taq ntzaje kyq'iq' tumil kyb'e. Qnuminx wen, te' t-xi b'et Jesús tib'aj a', nyakuj tu'n tnej kywutz.

49-50Te' tiwle kyu'n t-xnaq'tzb'in, b'e'x i xob'x kykyaqilx, ex ox chi xch'inx wen, qu'n kub' kyb'isin qa jun klelin.

Me b'e'x xi tq'ma'n Jesús kye: iKykujsinx kyk'u'ja! iAyin weji'y! iMi chi xob'a! chi'.

51Jax Jesús toj bark kyk'atz, ex b'e'x kub' qen te kyq'iq'. Ayetzin t-xnaq'tzb'in noq i b'aj jaw ka'ylaj, 52qu'n ex na'mtaq tel kyniky' te, ti' b'ant tu'n kyil'j wab'j ex kyil'j kyix, ex tze'n tten tb'ant tkyaqiljo ikyjo tu'n.

Tej kykub' tq'anin Jesús yab' toj Genesaret
(Mt. 14:34-36)

53Tkanin Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj jun najb'il, Genesaret tb'i. Te' kykanin, ok kyk'lo'n bark ttzi nijab' ti'l' jun tze.

54Noqx te' kykutz toj bark, b'e'x el tniky'tzajil Jesús kyu'n'xjal, 55ex b'e'x i ok ten rinil q'malte tqanil, ex b'aj pon kyiqin jni' kyyab' twi' iqb'il. 56B'ettzin Jesús antza kyojile najb'il ex kyojile tnam. Ayetzin xjal b'aj xi kyi'n kyyab' toj tb'e Jesús, ex tzunxtaq nchi b'aj kub'sin kywutz te, tu'n kyok tmiko'n i'chaqx o'kxtaqjo ttxa'n t-xb'alin, qu'n ayetzi'n i b'aj ok mikonte b'e'x i b'ajel we'.

Kyxnaq'tzb'il Parisey
(Mt. 15:1-20)

7 1I tzaj laq'e junjun Parisey, junx kyuk'a junjun xnaq'tzil ti'l' ojtxe kawb'il tk'atz Jesús, aye otaq chi kanin Jerusalén. 2Te' tok kyka'yin junjun t-xnaq'tzb'in Jesús, qa mix i tx'ajine, te' kyok ten wa'l, tze'nku ntenetaq kyu'n Parisey exqetzi'n jni' xnaq'tzil ti'l' ojtxe kawb'il; tu'ntzin ikyjo, i b'aj ok ten yolb'ilkye. 3Qu'n ayetzi'n Parisey exqetzi'n xjal antza lipcheqektaq ti'l'jjo xnaq'tzb'il, a kyij yek'in kye kyu'n qtzan kyta'x, nlayxtaq chi wa'n qa mina xi tx'ajin nej toj jun tumil tze'nkuxjo nb'anttaq kyu'n. 4Ex tze'nku nchi meltz'aj loq'il, nlay che'x wa'l, qa mina xi tx'ajin. Ex atx txqantl, tze'nku tu'n tb'aj ja txjet jni' tk'wel kyk'wa', jni' kyxar, jni' kyk'atx' il ex jni' kywatb'il.

5Tu'n'petzi'n, xi kyqanin Parisey exqetzi'n xnaq'tzil ti'l' ojtxe kawb'il te Jesús: ¿Titzin qu'n mina nkub' kynimin t-xnaq'tzb'in a jni' kyij yek'in qe ojtxe kyu'n qtzan qta'x? Qu'n mina nchi tx'ajin tze'n nchi wa'n.

6I xi ttzaq'win Jesús: Twutzx tej tq'ma yolil Tyol Dios, a Isaías ojtxe, ti'l'jjo kyxmiletz'ila, te' tq'ma:

A ayi'y nchin nkub' kyna'n,
me noq tuk'a kytzi'y.
Me atzin kyanmi'n tzunx nlo'chj
wen.

7Nti'x tajb'in nchin kub' kyna'n ikyjo, qu'n antza ti'l'jjo t-xnaq'tzb'il ichin lipcheqekiy.^s

^q6:40 Jwe' k'al, 100 n-ele. ^r6:40 Lajaj toj ox k'al, 50 n-ele. ^s7:7 Is. 29:13.

⁸Ma kyij kytzaqpinji'y tkawb'il Dios, noq tu'n tkub' kyb'inchinkujji'y a kye kyajb'il, ⁹ex tu'n mina tz'el naje toj kyk'u'ja, ma kyij kytzaqpinji'y te Dios. ¹⁰Qu'n tq'ma Dios tu'n tsan, a Moisés: Kyniminku kytatij ex kynaniy, 'chi', ex ankye te' k-elil tzaq'paj ttzi te ttata ex te tnana, il ti'j tu'n tkyim. ¹¹Me ankye' nkyq'ma'n, qa at jun manb'aj mo jun txub'aj xkanin qanil jun ti' te tk'wal mo te tal, b'a'n tu'n t-xi tq'ma'n k'walb'aj te: Mina. Nlay txi nq'o'n kye'y, qu'n jotxjo jni' at we'y *corban*, atzin n-ele kxel nq'o'n te Dios, aj nkyima. ¹²Ex nkyq'ma'n: A'l'tzi'n kq'malte ikyjo, nti'l il ti'j tu'n tmojin ti'j ttata mo ti'j tnana. ¹³Ikytzi'n ma b'ajel kyiky'ineji'y a Tkawb'il Dios, tu'n tpajjo kyij yek'i'n kye'y kyua'n qtzan kyta'xa. Ex nimx txqantl nb'aj kub' kyb'inchin' tze'nqeku lo.

¹⁴I xi ttxko'n Jesús jni' xjal tk'atz, ex xi tq'ma'n kye: Chin kyb'intzi'n, ex tz'elku kyniky'a te: ¹⁵Nya te' ti'chaqku ti' nb'aj tu'n jun xjal, nxi q'onte toj il, qala' ikytzin a te' n-etz toj ttzi, qu'n toj tanmin njatze. ¹⁶Alkye taj tu'n tok tb'i'n in tok tb'i'ntz, exsin in tkub' tb'inchin'ntz. ^v

¹⁷Tb'ajlinxitzin' ikyjo, el tpa'n Jesús tib' kyuk'a t-xnaq'tzb'in, exsin i okx toj jun ja antza.

Xi kyqanin t-xnaq'tzb'in ti'jjo b'aj tq'ma'n, ex ti'taq tz'elpine.

¹⁸Xi tq'ma'n kye: Ex ikyx kyeji'y, ¿Mi s-el pjet toj kynab'la? ¿Ma mitzin n-el kyniky'a te qa tkyaqiljo nb'aj tu'n jun xjal, nlay txi ti'n toj il, ¹⁹qu'n toj tk'u'j nb'aj kupine, ex nya toj tanmin, ex tqanku n-exl? (Antza ntq'ma'ne qa a jni' nxi tniky'b'in jun xjal, nti' tky'i.) ²⁰Me a nb'ajetz toj ttzi, apente iljo, ²¹qu'n tu'n toj tanmin nb'aj tzaj anq'ine. Ex toj tanminxjal nb'aj tzaj anq'ine jni' nya wen ex tu'n tb'aj kub' b'inchit: Tze'nku aj pajil, tze'n elq'in, jni' b'i'yin, ²²tze'nku tkyaqil ky'a'jin, ex tu'n tpon tk'u'j jun xjal ti'jjo at te juntl,

ex jni' sb'ub'l, ex tkyaqil tzeqb'il, ex jni' lo'chj k'u'jb'aj, ex jni' iqj yol, ex jni' kynimsil kyib'xjal, exqetzi'n nti' kynab'l. ²³Tkyaqilxjo jni' ti'chaqku ti', a nya wen, nb'aj kub' kyb'inchin, ex tu'n anetzi'n nchi b'inchine il, qu'n tu'n toj kyanmin nb'aj tzaj anq'ine jni' ikyjo.

Tnimb'il jun qya nya aj Judiy (Mt. 15:21-28)

²⁴B'e'xsin xi' Jesús toj jun najb'il najchaq, Tiro, tb'i. Okx toj jun ja kyuk'a t-xnaq'tzb'in; tky'e'taq tu'n tiwle tu'n a'la, me mix b'ante tewin, ²⁵⁻²⁶qu'n el tqanil toj twi' jun qya aj Sirofenisia, jun qya nya Judiy. Me atzi'n qya attaq jun ttxin tokxtaq jun taq'nil tajaw il toj tanmin. Te' tkanin, kub' meje twutz Jesús, ex kub'sin twutz te, tu'n tex tlajo'n taq'nil tajaw il toj tanmin tal.

²⁷Me ante Jesús xi tq'ma'n te: Yonkuy nej, tu'n kyxi nmojinji'y nxjalila, qu'n nya wen tu'n tel kywa tal k'wal, exsin tu'n t-xi' kye chit, qu'n noqit tu'n kyb'aj wa'n tal k'wal nej, exsin kxel xiljo kye chittz. Ikyqintzin weji'y kyuk'a nxjalila; nej kchi okil nka'yi'n, ex kxel nq'o'nji'y kye' a nti' at kye.

²⁸Ex xi ttzaq'win qya: Ikyx te tten, Tata. Me ka'ntzin kye tal chit nchi wa'n kye tjaq' me'x ti'jjo tb'uchil wab'j nb'ajel tz'aq kyua'n kyajaw. Ikyqintzintla weji'y, q'ontz ch'in we' ti'jjo nxi tq'o'n kye t-xjalila.

²⁹Tu'ntzi'n tyoljo qya ikyjo, xi ttzaq'win Jesús te: At nim tnimb'ila wi'ja, tu'n xin tzaj ttzaq'win ikyjo. Kux tz'ajxy t'jaj. Atzin taq'nil tajaw il ma tz'ex toj tanmin tala.

³⁰Atzin te' tkanin qya t'ja, ku'xletaqqo tal twi' twatb'il, qu'n otaq tz'exjo taq'nil tajaw il toj tanmin.

Jun xjal xonx ex xtiq q'anit tu'n Jesús

³¹Etz Jesús tojjo tx'otx', ja' i ponin kyuk'a t-xnaq'tzb'in, ex i iky'ku tojjo najb'il Sidón, tu'n kykanin juntl majl toj ttx'otx' Decápolis, ^wttzi Nijab' te Galiley.

^s7:7 Is. 29:13. ^r7:10 Ex. 20:12; Deu. 5:16. ^u7:10 Ex. 21:17; Lv. 20:9. ^v7:16 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v.16.

³²Tej tkanin antza, q'i'n jun xjal xonx ex xtiq twutz, ex xi kyq'ma'n a iqilte te Jesús, tu'n tkub' tq'o'n tq'ob' tib'aj tu'n tel we'.

³³Ex kypa'n Jesús kyib' kyjunalx tuk'a' xjal, ja' mixtaq a'l at, exsin i okx tq'o'n twi' tq'ob' kyoj txxkin, ex i ok tak'sin twi' tq'ob' tuk'a ta'l ttzi. Ok tmiko'n taq'ljo xjal, ³⁴ex jaw ka'yin twutz kya'lj, ex jaw t-xew.

Xi tq'ma'n te ichin: *Efata*. Atzi'n n-ele, ku kyxi jaqliych.

³⁵Texjo tqan, b'e'x i jqet txxkin xonx, ex b'e'x b'ant tyolin.

³⁶Te' kyul kyk'atzjo xjal, xixix toqxenin Jesús kye, tu'n mix a'l qe, tu'n t-xi kyq'ma'n a otaq b'ant til'jjo xonx ex xtiq. Me te' t-xi tq'ma'n ikyjo kyexjal, noqx kyja' i ok tenil q'malte tqanil.^x

³⁷Otaq chi b'aj jaw ka'ylaj tu'n ikyjo, ex kyq'ma: Tkyaqilx tb'anilx nb'aj b'ant tu'n. A ajinqe xonx nb'aj b'ant kyb'i'n, ex xtiq nb'aj b'ant kyyolin tu'n, chi chi'.

Tej kyk'a'chit kyaje mil xjal tu'n Jesús

(Mt. 15:32-39)

8 ¹Jun q'ij ok kychmo'n txqan xjal kyib' kyuk'a, ex nti'taq tu'n t-xi kywa'n. I xi ttxko'n Jesúsjo t-xnaq'tzb'in, exsin xi tq'ma'n kye: ²Nchyo'n nk'u'ja kyil'jjo xjal lo, qu'n ma b'ant-xi oxo q'ij kytent'bile quk'a, ex nti'x ch'in o txi kywa'n. ³Qa ma chi aj nchq'o'n kyja kukxjo, aku chi b'aj kub' numj toj b'e tu'n wa'yaj, qu'n at junjun najchaq saje.^y

⁴Xi kytzaq'win t-xnaq'tzb'in: ¿Me ja'n b'a'n tu'n ttzaje kywa txqan xjal? Mix ya' tu'n nti'x jun xjal najle tzalu'n, chi chi'.

⁵Xi tqanin Jesús kye: ¿Jte'n wab'lj q'i'n kyu'n?

Noq tal wuq, chi chi'.

⁶Xi tq'ma'n Jesús kye jni' xjal, tu'n kyb'aj kub' qe, ex i jaw ttzyu'n wab'lj toj tq'ob'. Xi tq'o'n chjonte te Dios kyil'j, b'aj kub' tpixin, exsin ok ten sipilte kye t-xnaq'tzb'in, tu'n tb'aj kub' kysipin kyxoljo jni' xjal. ⁷Ex q'i'ntaq junjun tal netz' kyix' kyu'n. Ex ikyx'ljo xi tq'o'n chjonte kyil'j te Dios, ex xi tspin kye

t-xnaq'tzb'in, tu'n tb'aj kub' kysipin kyxolxjo jni' xjal. ⁸Noqx jni' i b'aj wa'n kykyaqilx. ^zAtzi'n te' tb'aj jaw chmetjo jni' tb'uchil, b'ant wuq chi'l'. ⁹Ayetzin xjal, a i b'aj wa'n, ch'ime kyaje mil kyb'aj kykyaqilx. Ex b'e'x i b'aj aj tchq'o'n, tu'n kyb'aj aj kyja kykyaqil. ¹⁰B'e'xsin xi'kux kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj jun bark, tu'n kyanin tojjo jun najb'il Dalmanuta tb'i.

Tej kyqanin aj il jun techil tipin Jesús

(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

¹¹I pon chmet Parisey tk'atz Jesús, ex i ok ten yolil tuk'a. Ex noq tu'n tkub' t'zaq kyu'n toj til, xi kyqanin te, tu'n tkub' tb'inchin jun tb'anil techil tipin twutz kya'lj, tu'n tyek'in qa te Dios tzajnin.^a

¹²Tzaj tb'is Jesús tu'n ikyjo, ex xi tq'ma'n kye: ¿Ti'tzila qu'n ntzaj kyqanin xjal techil jun ti', tu'n tkub' nb'inchin? Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; mixla juntl techil k'wel nq'o'n.^b

¹³B'e'x i kyij ttzaqpi'n antza, ex b'e'x okx toj bark kyuk'a t-xnaq'tzb'in, tu'n kylajinx tjlajxi' nijab'.

Kyxnaq'tzb'il Parisey tze'n tx'amsb'il pan

(Mt. 16:5-12)

¹⁴Mi na'n kywa t-xnaq'tzb'in tu'n t-xi kyiqin; o'kx junch'intaq kywa tokx toj bark.

¹⁵Xi tq'ma'n Jesús kye: B'a'nx chi ka'yin kyib'a noq che'xa til'jjo tx'amsb'il kywa Parisey ex tx'amsb'il twa Herodes.^c

¹⁶I ok ten t-xnaq'tzb'in yolil kyxolx ti'lj kywa.

¹⁷Me i b'ijte tu'n Jesús, exsin xi tq'ma'n kye: ¿Tiqu'n nchi b'isi'n qa nti' kywa'y iqin? ¿Na'mxsin tel kyniky'a te? ¿Jpu'nxsin kynab'la te jun majx? ¹⁸¿A ite' kywutza, me mina nkylo'n? ¿Ite' kyxxki'n, me mina nkyb'i'n? ¿Minatzin na'n kyu'n?^d ¹⁹Tej tb'aj nsipinil'y jwe' wab'lj kyxol jwe' mil ichin, ¿Jte'n chi'ljo tb'uchil jaw kychmo'n?

^x7:36 Mr. 8:26. ^y8:3 Mt. 14:15; 15:32. ^z8:8 Mt. 14:20; 15:37. ^a8:11 Mt. 12:38; Lc. 11:16. ^b8:12 Mt. 12:39; Lc. 11:29. ^c8:15 Mt. 16:6, 12. ^d8:18 Is. 6:9-10; Jer. 5:21; Ez. 12:2.

Xi kytzaq'win t-xnaq'tzb'in: Kab'lajaj, chi chi'.^e

²⁰Ex tej tb'aj nspinjil'y wuq wab'lj kyxoljo kyaje mil, ¿Jte'n chil'ljo tb'uchil jaw kychmo'n?

Xi kytzaq'win juntl majl: Wuq.^f

²¹Me yajtzin qetz, mi n-el kyniky'a te. ¿Ma nlan kanin jun wab'lj qxol?

**Tej tq'anit jun mox aj
Betsaida tu'n Jesús**

²²Tb'ajlinxi' ikyjo, i kanin tojjo jun najb'il, Betsaida. Te' kykanin, pon q'i'n jun mox tk'atz Jesús. I kub'sin kywutzjo q'ilte te, tu'n tkub' tq'o'n tq'ob' tib'aj, tu'n tkub' tq'anin, ²³ex b'e'x xi t-xko'n Jesúsjo mox ttxanxi tnam. Te' kykanin antza, i ok tak'sin twutzjo mox tuk'a ta'l tzi, ex kub' tq'o'n tq'ob' tib'aj, ex xi tqanin te qa otaq tli jun ti'.

²⁴B'e'x i jqet ch'in twutzjo mox, ex tq'ma: Ma b'ant ch'in we nka'yin, me noq ch'in, qu'n ayetzi'n ichin nche'x nka'yin nyakuj tzeqe nchi b'et.

²⁵Te' kyok tmiko'n Jesús juntl majl twutzjo mox, b'e'x el spiky'e' kyi'lj twutz, ex b'e'x b'ant tka'yin wen. Texjo tqan, b'e'x ul Dios te ichin.

²⁶B'e'xsin aj tchq'o'n Jesús tu'n taj tja, me nej xi tq'ma'n te: Mina meltz'ajla toj tnam, chi'.^g

**Tej t-xi tq'ma'n Pegr qa Kolil te Jesús
(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)**

²⁷Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x i xi' Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in kyojjo much' najb'il toj tnam te Cesarea Filipino.

Nchi b'aj b'ettaq, te' t-xi tqanin Jesús kye: ¿Ankyeqi'n toj kywutzjo jni' xjal? chi'.

²⁸Xi kytzaq'win t-xnaq'tzb'in kyjalu'n: At junjun nq'ma'nte qa ajiy qtzan Juan, a Jawsil A'; at junjuntl nq'ma'nte qa ajiy Elías, a yolil Tyol Dios. Ex at junjuntl nq'ma'nte qa ajiy jun yolil Tyol Dios jaw itz'je juntl majl.

²⁹¿Yajtzin kye toj kywutzjo? ¿Ankyeqi'n? chi Jesúsjo.

Xi ttzaq'win Pegr: A tejiy Crist, a sk'o'nxix tu'n Dios, tu'n tul tzalu'n twutz tx'otx', chi'.^h

³⁰Xi tq'ma'n Jesús kye, tu'n mina chi ok tene q'malte kye jni' xjal.ⁱ

**Tej tyolin Jesús ti'j tkyimlin
(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)**

³¹Ok tenl Jesús xnaq'tzil kye t-xnaq'tzb'in. Xi tq'ma'n kye: Ayi'n, a Tk'wal Ichin, a sk'o'nxix tu'n Dios, nimx kyky'elix wu'n, ex ok kchin elil i'jli'n kyu'n kynejilxjal ex kyu'n kynejil pale junx kyuk'a tkyaqil xnaq'tzil ti'j ojtze kawb'il. Kchin k'wel b'yo'n kyu'n, me toj toxin q'ij kchin jawil anq'intla juntl majl.

³²Tej tb'aj tyolin Jesús, ex te' tb'inte Pegr ikyjo, b'e'x ex tk'le'n najchaq ch'intl, exsin ok ten yisolte tu'n tq'ma, qa tu'ntaq tb'ajjo jni' ikyjo ti'j.

³³Ajtz meltz'aj Jesús ka'yil kyi'ljjo t-xnaq'tzb'in, exsin ok ten yisolte Pegr: iPegr! Ayetzi'n tyola ikyjo, tyol tajaw il, qu'n a taj tajaw iljo tu'n tb'antjo kyaj xjal, ex nya a taj Dios. ¡Ay, tajaw il, laq'emila nk'atza! chi'.^j

³⁴B'e'xsin i xi ttxko'n Jesús t-xnaq'tzb'in exsin jni' xjal, ex xi tq'ma'n kye: Ankye jun taj tu'n tok te n-xnaq'tzb'in, il ti'j tu'n tel ti'n toj tk'u'lj tkyaqil tajb'il, ex tu'n t-xi tq'o'n tib', tu'n t-xi lipe wi'ja toj tkyaqil, exla qa ma kym twutz cruz.^k ³⁵Ikytzi'n, alkye taj noq tu'n tkub' tb'inchin tajb'il tzalu'n twutz tx'otx', kxe'l toj najin te jun majx. Ex alkye k'wel tzyu'n tib' ti'j tkyaqiljo at tajb'in kyexjal tzalu'n twutz tx'otx', noq tu'n npaja ex tu'n t'pajjo Tb'anil Tqanil kolb'il, ktenb'il tchwinqil te jun majx.^l

³⁶¿Qu'n ti'xsila tajb'in tu'n tkanb'it tkyaqiljo ajb'il tzalu'n twutz tx'otx', exsin tu'n tnaj tanmin? ¿Ma akutzin tz'ok tkyaqil tq'inimil te klol tanmin?

³⁷¿Ma akutzin klet tchwinqil noq tu'n pwaq? ³⁸Ikytzi'n, aj qa at jun saj tx'ixwe wi'ja ex ti'jjo nyola kywutzjo jni' xjal aj il, ex ikyx weji'y, ayi'n Tk'wal Ichin, ex ok kchin tzajil tx'ixwe we' te, aj wula tuk'a

^e 8:19 Mt. 14:20; Mr. 6:43; Jn. 6:13. ^f 8:20 Mt. 15:37; Mr. 8:8. ^g 8:26 Mr. 8:30. ^h 8:29 Jn. 1:49; 6:69; 11:27. ⁱ 8:30 Mr. 9:9. ^j 8:33 Sant. 4:7. ^k 8:34 Mt. 10:38; Lc. 14:27. ^l 8:35 Mt. 10:39; Lc. 17:33; Jn. 12:25.

nkawb'ila ex tuk'a tkyaqil tqoptz'ajiyil nMa'n junx kyuk'a jni' xjan angel.

9¹ Ex xi tq'ma'n'l Jesús kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; at junjun ite' tzalu'n wuk'iy, mi kyli kyimin, tzmaksi aj kylonte nimku tipin Tkawb'il Dios tzalu'n twutz tx'otx'.

Tej ttx'ixpit tka'yajtz Jesús

(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

²Tb'ajlinxi' qaq q'ij, i xi ktle'n Jesús oxe t-xnaq'tzb'in tuk'a, a Pegr, Santyaw exsin Juan, ex i kanin twi' jun wutz.^m Kywutzx t-xnaq'tzb'in, tx'ixpitjo ka'yin. ³Ex t-xb'alin ox qoptz'ajx wen, manyor sjaninx tze'nku jun b'u'x, a a'kxtaq tb'aj txjet. ⁴Iwletzin Jesús kyu'n t-xnaq'tzb'in nchi yolintaq kyuk'a Elíasⁿ ex Moisés.^o ⁵⁻⁶B'e'x i xob'xjo t-xnaq'tzb'in, te' kylonte ikyjo. Ante Pegr nti'l tumil jyet tu'n; o'kx xi tq'ma'n te Jesús:

iXnaq'tzil! Tb'anilx te' oto' tzalu'n. K'a' kub' qb'inchin' oxe tal pach;^p jun te, ex jun te Moisés, ex jun te Elías.

⁷Texjo paq, tej tkub' juktz'aj jun muj kyib'aj. Ex tojjo muj etz yolín jun tq'ajq'ojil, ex tq'ma: Axixpen weji'y Nk'wal lo k'u'jlinxix wu'n.^q iKyb'inkujij'y Tyol!

⁸Atzaj te' t-xi kyka'yin t-xnaq'tzb'in kyi'jile, mix a'l kyli, o'kxl Jesús.

⁹Te' kymeltz'aj twi' wutz, xi toqxeninxix Jesús kye' kyjalu'n: Mix alqe kxele kyq'ma'nji'y a ma kyliy, tzmaksi aj njatz anq'in, a ayi'n Tk'wal Ichin, kyxol kyimnin, chi'.^r

¹⁰Ex mix al qe txi kyq'ma'ne; noq kyij ten kyxolx, me nchi yolintaq tze'n tz'elpine' yol, a tu'n tjaw anq'in juntl majl.

¹¹Xi kyqanin te Jesús: ¿Tze'ntzin ttentz nkyq'ma'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, qa ataq Elías tu'n tul nej twutz?^s ¿Nyapela ti'jjo lo nchi yolinetaq, a ma qli'y?

¹²I xi ttzaq'win Jesús: Twutzx te'. Ate Elías tu'ntaq tul nej, tu'ntzintla noq

b'inchil kytexjal, aj wula. Me ntq'ma'ntl Tu'jil Tyol Dios qa nimx tu'n tiky'x tu'n Tk'wal Ichin, ex qa tu'n tel iky'in kyu'n xjal.^t ¹³Ex kxel nq'ma'n kye'y, o tzul te Elías, qu'n ate Juan, a Jawsil A', ul te t-xel. Ex kub' kyb'inchinxjal ti'j tze'nkuxtaq kyaj, ikyxjo tze'nku ntq'ma'n Tyol Dios.^u

Tej tex tlajo'n taq'n'il tajaw il toj tanmin jun q'a

(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)

¹⁴Kyk'tulinxi twi' wutz kyuk'a oxe t-xnaq'tzb'in kyk'atzjo txqantl, aye' nchi yolintaq kyuk'a xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, ex attaql txqan xjal kyi'jile. ¹⁵Te' tiwle kyu'nxjal, ch'ixtaq tkanin kyk'atz, i jaw ka'yaj, ex b'e'x i el rinin q'olb'ilte Jesús.

¹⁶Xitzin tqanin Jesús kyexjal: ¿Ti'tzin nkyyoli'n kyuk'a nxnaq'tzb'i'n?

¹⁷Tzajtzin ttzaq'win jun ichin kyxoljo txqan xjal: Xnaq'tzil, ma tzaj wi'n nk'wala twutz, tu'n tkub' tq'ani'n, qu'n mina nb'ant tyolin, tu'n tzyu'n tu'n jun taq'n'il tajaw il. ¹⁸Noq ja ta', aj ttzaj ti'j, ex b'e'x nkub' tz'aq tu'n, ex nb'aj n-etz plut toj ttzi, tzunx nchi ju'ch'in tste, ex b'e'x n-el ttx'i'lin tib'. Ma txi ntq'ma'n kye t-xnaq'tzb'i'n, tu'n tex kylajo'n taq'n'il tajaw il toj tanmin, me mina n-ex kyu'n.

¹⁹Xi tq'ma'n Jesús kye t-xnaq'tzb'in: Nti'xsin kynimb'ila ti'j Dios. ¿Jte'xsin q'ij nkub'lin ten kyxola, ex na'mxsin tok qe' kyk'u'ja wi'ja? ¿Jte'xsila q'ij kky'elixjo ikyjo wu'n? Q'intzinjiy q'a, chi'.

²⁰Xitzin kyi'ntz. Atzin te' tiwle Jesús tu'n taq'n'il tajaw il, tzaj kyimin ti'jjo q'a ex jaw lu'lin. Kub' tz'aq, ex jaw ttolin tib' twutz tx'otx', ex b'ajetz plut toj ttzi.

²¹Xitzin tqanin Jesús te' ttata: ¿Jte'xitzin q'ij ttzyetlin tu'n ikyjo? chi'.

Xi ttzaq'wi'n ttata: Atxixjo te much'xtaq. ²²Ila' maj o txi'xi tz'aq toj q'aq' ex toj a' tu'n tkyim. Qa aku b'ant jun ti' tu'n ti'j, q'aq'intzin tk'u'ja q'i'ja; q'aninkutzin ch'in.

²³Xi tq'ma'n Jesús te: Atzin ntzaj tq'ma'n we'y, qa aku b'ant jun ti' wu'n

^m9:2 2Pe. 1:17-18. ⁿ9:4 1Re. 17:22; 2Re. 1:1-2:12. ^o9:4 Ex. 2-4; 18; 33-34. ^p9:5-6 Lv. 23:39-43.

^q9:7 Mt. 3:17; Mr. 1:11; Lc. 3:22. ^r9:9 Mr. 5:43. ^s9:11 Mal. 4:5; Mt. 11:14. ^t9:12 Is. 53:3; Sal. 22:1-18; 69:8-11, 20-21; 118:22. ^u9:13 Mt. 11:13-14; 17:11-13.

ti'j tk'wala. Ka'n. B'inkutzin. Qa at jun xjal at tnimb'il wi'ja, tkyaqilx aku b'ant wu'n ti'j.^v

²⁴Atzin ttata q'a jaw xch'in, ex xi tq'ma'n: Q'uqle we' nk'u'j ti'ja. Me chin tmojintza tu'n tok qexix wen. ²⁵Te' tok tka'yin Jesús nimx xjal nb'aj rinin tu'n kykanin tk'atz, xi tq'ma'n te taq'nil tajaw il: Noq tu'n tpaja, mina nb'ant tb'i'n ex tyolin q'a. Kxel nq'ma'n te'y, tu'n tetza toj tanmin, ex tu'n mina tz'okx majla.

²⁶Atzin taq'nil tajaw il jaw xch'in wen, ex tb'inche tu'n ttzaj junl majl kyimin ti'jjo q'a, ex b'e'x etzkux toj tanmin, ex kyij tq'o'n tze'nku jun kyimnin. Nimxl xjal q'mante qa otaq tz'el kyim te jun majx. ²⁷Me ante Jesús jaw t-xko'n ex kub' twa'b'in.

²⁸Tetzi'n tokx Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj jun ja kyjunalx, xi kyqanin t-xnaq'tzb'in te: ¿Tze'ntzin tten mi xb'ant qe qlajon te' taq'nil tajaw il toj tanminjo q'a? chi chi!

²⁹I xi ttzaq'win Jesús: Atzin taq'nil tajaw il ikyjo, nb'ant tlajet noq tuk'a na'j Dios.

Tej tyolin Jesús juntl majl ti'jjo tkyimlin

(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)

³⁰Kyiky'linxi antza, i iky'ku toj Galiley. Tky'e'taq Jesús tu'n tel tqanil, ³¹qu'n nchex t-xnaq'tzintaqjo t-xnaq'tzb'in. Ex nxिताq tq'ma'n kye: Ayintzi'n Tk'wal Ichin, sk'o'nqi'n tu'n Dios, kchin xel q'o'n kye' xjal, tu'n nkub' kyb'yo'n, chi'. Aj nkyima, me toj toxin q'ij, kchin jawitz anq'in juntl majl.

³²Minataq n-el kyniky' te ti'taq tz'elpine yol ikyjo, qu'n nchi xob'taq tu'n t-xi kyqanin.

Ankyexixtl at toklin toj Tkawb'il Dios

(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

³³Kykaninxitzin toj Capernaum; i okx toj jun ja, ex xi tqanin Jesús kye: ¿Titzi'n nkyolintaq toj b'e'?

³⁴Me noq i b'aj kub' mutxe tu'n kyt'x'ixew, qu'n otaq b'aj kub' kyyolintaq alkye nimxtaq toklin kyxol.^w

³⁵Kub' qe Jesús, ex i xi ttxko'n t-xnaq'tzb'in tk'atz, exsin xi tq'ma'n kye: Alkye taj tu'n tok te tnejil kyxol xjal, ilx ti'j tu'n tok te tch'ib'il, ex tu'n tajb'in kye txqantl.^x

³⁶Tzaj ttxko'n Jesús jun tal k'wal, ex kub' twa'b'in kyxolx, ex jaw tchle'n. Xi tq'ma'n kye: ³⁷Alkye kxel k'monte jun tal k'wal tze'nku lo, noq tu'n tnimb'il ti'j nb'i'y, nya noq o'kxjo k'wal kxel tk'mo'n, qala' majqinx; ex atzi'n xjal kxel k'mon we'y, nya noq o'kqinx kchin xel tk'mo'n, qala' majxjo Dios, a tzaj chq'o'n we'y.^y

Tej kyetz taq'nil tajaw il tu'n jun xjal, me nya t-xnaq'tzb'in Jesús

(Mt. 10:42; Lc. 9:49-50)

³⁸Xi tq'ma'n Juan te Jesús: Xnaq'tzil, o qli qe' jun xjal, a nchi etzjo jni' taq'nil tajaw il toj kyanminxjal tu'n, noq toj tumil tb'i'y, me nya jun quk'a. Tu'npetzintzjo, kyij qq'ma'n te', tu'n mina kub' tb'inchintaqljo ikyjo.

³⁹Me ante Jesús xi tq'ma'n kye: iMina txi kyq'ma'n kye ikyjo! Qu'n alkye' nkub' tb'inchin jun ti' wen nimx toklin ti'j nb'i'y, nya ajq'oj wi'ja, ex nlay jaw yob'in wi'ja. ⁴⁰Qu'n atzi'n lu'n nya qi'jb'inxi ta', quk'a ta' te'.^z ⁴¹A'lchaqx kye jun xjalz tzaj q'o'nte ch'in ti' kye'y, i'chaqx noq jun tal pulb'il a', qu'n tu'n weqi'y, twutzix kxel nq'ma'n, ok ktzajil chjon te' tu'n Dios.^a

Jun techil tu'n Jesús, tu'n mi qox tz'aq toj il

(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

⁴²Alkye jun xjal tjoy ttxolil tze'n tten, tu'n tkub' tz'aq jun much' k'wal ti'j tnimb'il wi'ja, wenpetla te te, tu'n tok tk'lo'n jun ab'j te cheb'! triy ti'j tqul, exsintla xi t-xo'n tib' toj a', tu'n tkyim. ⁴³Qa noq tu'n tpaj jun tq'ob'a mo jun tqan, aku kub' tz'aqiy toj il, b'antla tu'n tel ttx'emin, exsin tu'n tokxa toj kya'j tuk'a junch'in

^v 9:23 Fil. 4:13. ^w 9:34 Lc. 22:24. ^x 9:35 Mt. 20:26-27; 23:11; Mr. 10:43-44; Lc. 22:26. ^y 9:37 Mt. 10:40; Lc. 10:16; Jn. 13:20. ^z 9:40 Mt. 12:30; Lc. 11:23. ^a 9:41 Mt. 10:42.

tq'ob'a, tze'nkuljo tu'n t-xi'y toj q'aq' tuk'a kykab'il.^{b 44}Toj q'aq', aye xchuq' mina nchi kyim, ex mina nyupjjo q'aq'.^{c 45}Ikyxjo qa tu'n tpaj tqan, aku kub' tz'aqiy toj il, b'antla tu'n tel ttx'emin, exsin tu'n tokxa toj kya'l noq tuk'a junch'in tqan, tze'nkuljo tu'n t-xi'y toj q'aq' tuk'a kykab'ilx,⁴⁶qu'n toj q'aq', aye xchuq' mina nchi kyim ex mina nyupjjo q'aq'.^{d 47}Ikyxjo qa noq tu'n tpaj twutza, aku kub' tz'aqiy toj il, wenitla tu'n tetz ti'n, exsin tu'n tokxa toj kya'l ja' nkawine Dios, tuk'a junch'in twutza, tze'nkuljo tu'n t-xi'y toj q'aq' tuk'a kykab'ilx,^{e 48}qu'n toj q'aq', aye xchuq' mina nchi kyim, ex mina nyupjjo q'aq'.

⁴⁹N-ajb'in te atz'in ti'l chib'j, tu'n mi junxiyixe.^f Ikyqexsin qe', kky'elix ti'chaqku ti' qu'n, tu'n mina qox toj il. ⁵⁰Nimx n-ajb'ine atz'in te aq'b'il ttxutxjil qchi'. Me tz'elit naj tpitx'mejil, nti' aku tz'ajb'ine qe.^h Tz'elit tnaj tpitx'mejil, ikyxjo tze'nku jun xjal tz'el naj twenil kywutzx xjal ex twutz Dios.

Tu'npetzintzjo, tentzin kywenila kykyaqilxa, tu'ntzin tten tzaljb'il kyxola.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo tu'n tkub' kypa'nxjal kyib'
(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

10 ¹Etz Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in tojjo tnam Capernaum, exsin i xi' tojjo tx'otx' te Judey, ex i xi' tojjo tx'otx' tjlajxi Nim A' Jordán. Pon chmet txqan xjal ti'ljile antza, ex ok ten xnaq'tzilkye tze'nkuxtaqjo ntenetaq tu'n.

²Kyxoltzi'n xjal, i kanin junjun Parisey, tu'n t-xi kyqanin jun tumil, tze'n tten tu'n tkub' tz'aq toj til ti'jjo t-xnaq'tzb'il. Chi chi' kyjalu'n: ¿Wenpetzila, tu'n tkub' tpa'n jun ichin tib' tuk'a t-xu'jil?

³I xi ttzaq'win: ¿Ti'tzin kyij ttz'ib'in Moisés kye'y toj Ojtxe Kawb'il?

⁴Xi kytzaq'win: Ttziye te Moisés, tu'n tkub' b'inchit jun u'j te kypa'b'lxjal kyib'. Ikytzin n-aje kych'q'o'ne ichin kyxu'jil tja kytata.ⁱ

⁵Xi tq'ma'n Jesús: Tzaj tq'o'n Moisésjo kawb'il ikyjo, qu'n tu'n tkujil kyanmi'n, tu'n kyky'e'y kub' kyniminij'y tkawb'il Dios kyij tq'o'n te tnejil. ⁶Qu'n tnejilxix, kub' tb'inchin Dios jun ichin ex jun qya.^j ⁷Tu'npetzi'n, kyjel ttzaqpi'n te ichin ttata ex tnana, noq tu'n tok meje tuk'a t-xu'jil. ⁸Ex kykab'ilx kchi okil te junch'in.^{k 9}Tu'npetzi'n, nlay tz'el tpa'n te xjaljo, a s-ok tmujb'in Dios.

¹⁰Telninxitzin b'ajjo t-xnaq'tzb'il, i xi' toj jun ja. Atzaj te' kykanin, xi kyqanin t-xnaq'tzb'in juntl majl te ti'l'xjo t-xnaq'tzb'il kyil'j pa'l kyib'.

¹¹Xi tq'ma'n Jesús kye: Qa at jun ichin xkub' tpa'n tib' tuk'a t-xu'jil, exsin qa ma jaw meje tuk'a juntl qya, aj ky'a'jiljo ichin ikyjo twutz tnejil t-xu'jil. ¹²Ex ikyxjo jun qya, qa ma kub' tpa'n tib' tuk'a tchmil, ex qa ma jaw meje tuk'a juntl ichin, aj ky'a'jiljo qya ikyjo twutz tnejil tchmil.^l

Tej kykub' tky'iwlín Jesúsjo tal k'wal
(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

¹³I b'aj tzaj ky'i'nxjal junjun tal k'wal tk'atz Jesús, tu'n tkub' tq'o'n tq'ob' kyib'aj, tu'n kykub' tky'iwlín. Me ayetzi'n t-xnaq'tzb'in b'e'x i ok ten yisol kye' nchi b'aj kanintaq. ¹⁴Tej kyok tka'yin Jesús ikyjo, b'e'x tzaj tq'oj kyil'j t-xnaq'tzb'in, ex xi tq'ma'n kye: Kytzaqqinquetzji'y tal k'wal, tu'n kyb'aj tzaj laq'e nk'atza. Mi chi kub' kymeqo'n, qu'n kykyaqiljo k'wel kymutxsin kyib' tze'nqe' tal k'wal lo, ayepen kye kchi okixjo toj Tkawb'il Dios. ¹⁵Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; qa nti' tq'ub'il kyk'u'ja wi'ja tze'nku jun k'wal, nlay b'ant tkawin Dios toj kychwinqila.^{m 16}I jaw tchle'n k'wal, ex i kub' tky'iwlín tuk'a tq'ob'.

Tej tyolin jun q'inin tuk'a Jesús
(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

¹⁷Te' t-xi' Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in, pon rinin jun ichin tk'atz, exsin kub' meje twutz, ex xi tqanin te: Ay, xnaq'tzil wenxix, ¿Ti'n k'wel nb'inchi'n, tu'n nkanb'intzeji'y chwinqil te jun majx?

^b 9:43 Mt. 5:30. ^c 9:44 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 44. ^d 9:46 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 46. ^e 9:47 Mt. 5:29. ^f 9:48 Is. 66:24. ^g 9:49 Lv. 2:13. ^h 9:50 Mt. 5:13; Lc. 14:34-35. ⁱ 10:4 Deu. 24:1-4; Mt. 5:31. ^j 10:6 Gen. 1:27; 5:2. ^k 10:8 Gen. 2:24. ^l 10:12 Mt. 5:32; 1Co. 7:10-11. ^m 10:15 Mt. 18:3.

¹⁸Xi ttzaq'win Jesús: ¿Tiqu'n ntzaj tq'ma'n qa wenqi'n? Nti'x jun te xjal wen tzalu'n twutz tx'otx', qala' o'kx te Dios. ¹⁹¿On chi tb'ijiy tkawb'il Dios? Mi b'iyi'n.^a Mi ky'alji'n.^o Mi tz'elq'i'n.^p Mi jaw b'ant yol ti'j jun a'la noq tu'n kukxjo.^q Niminkujiy ttatiy ex tnaniy.^r

²⁰Xi tq'ma'n ichin te Jesús: Xnaq'tzil, kykyaqilxjo anetzi'n, o b'aj b'ant wu'n atxix toj nq'ayila.

²¹Xi tka'yin Jesús tuk'a tq'aq'b'il tk'u'j, ex xi ttzaq'win: Noq junch'intl tu'n tb'ant tu'n: Kux txi'y k'ayil te' tkyaqiljo jni' at te'y, ex oyinxjiy jni' tpwaja kye yaj. Ikytzin ktenb'ila tq'inimiljiy toj kya'j. Exsin ku tzajtza lipeka wi'ja.

²²Tej tb'in te' q'inin ikyjo, b'e'x jaw b'isin, qu'n manyor q'ininxtaq.

²³Te' tajjo q'inin tja, jaw ka'ylaj Jesús ti'jile, exsin xi tq'ma'ntz kye t-xnaq'tzb'in: Kujx te' lu'n kye q'inin, tu'n kyokx toj Tkawb'il Dios.

²⁴Ex ikyqexjo t-xnaq'tzb'in, b'e'x i jaw ka'ylaj, te' kyb'in te' ikyjo.

Xi tq'ma'n Jesús kye: Nk'wal, kujx te' tu'n tokx jun xjal toj Tkawb'il Dios.

²⁵Kxel nq'ma'n juntl majl kye'y: Jun paqxla aku tz'ex jun chej toj toyajil jun b'aq te slepb'il b'u'x, tze'nkul te' tu'n tokx jun q'inin toj Tkawb'il Dios.

²⁶Ayetzin t-xnaq'tzb'in, te' kyb'in te' ikyjo, i jaw ka'ylajixitl, ex i jaw qanlaj kyxolilex: Qa nlay chi okx q'inin toj kya'j, ¿Yajtzila qetz? ¿Altzila kye k-okixtz?

²⁷I ok tka'yin Jesús, ex i xi ttzaq'win: Nlay b'ant tu'n kyklet-xjal kyu'nx kyib'x. Me mete Dios kb'antil te' tu'n tkyaqil.

²⁸Ok ten Pegr q'malte te Jesús: Ma kyij qtzapinqeji'y tkyaqiljo jni' ataq qe'y, ex loq'o'y lipcheqok ti'ja.

²⁹Xi ttzaq'win Jesús: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, a'lchaqx kye kyij ttzaqpi'n jni' tja, ttziky, titz'in, tnana, ttata, tk'wal, jni' ttx'otx' ex tkyaqil jni' at te, noq tu'n npaja ex tu'n tpajjo nyola, ³⁰nimx t-xel ktzajil tq'o'n Dios te twutzxjo tx'otx' lu'n, tze'nku tja, ttziky, titz'in, tnana, tk'wal,

jni' ttx'otx', exla qa tuk'a yajb'il tzalu'n twutz tx'otx'. Me tojtzin juntl tchwinqil, ok tkanb'e tchwinqil te jun majx. ³¹Me nimx ja'lin ite'k te tnejil tzalu'n twutz tx'otx', me chi kyjel te tch'ib'il, qa nti' kynimb'il. Ex nimx nti' kyoklin tzalu'n twutz tx'otx' ja'lin, me kchi okil te tnejil noq tu'n kynimb'il.^s

Tej tyolin Jesús te tox majin ti'j tkyimlin

(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

³²Kya'taq kyjax Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in tzama Jerusalén; nejnin Jesús kywutzjo t-xnaq'tzb'in, ex aye t-xnaq'tzb'in tzaj tchewil kyil'j, qu'n b'e'x kynab'le ti' tu'ntaq tb'aj ti'j Jesús antza. Ex ayetzin xjal lipcheqextaq kyil'j, b'e'x i tzaj xob' tu'n ikyjo. Ajtz meltz'aj Jesús, ex i tzaj ttxko'n t-xnaq'tzb'in kyjunalx, ex ok ten q'malte kye: ³³Ikytzi'n tze'nku n-ok kyka'yi'n, ch'ix qjapin Jerusalén, a ja' ayi'n, a Tk'wal Ichin, kchin xel k'ayi'n kye' kynejil kypale Judiy exsin kye' xnaq'tzil ti'j ojtze kawb'il. Kyq'ma'b'il qa ayi'n at npaja, noq tu'n nkub' b'yokuy kyu'n aj il. ³⁴Kchin okil kyxmayi'n, kb'ajil kytzub'in wi'ja, kchin okil kylank'i'n, exsin kchin k'wel kyb'yo'n. Me toj toxin q'ij, kchin jawil anq'i'ntla.

Ikytzin b'aj tyolin Jesúsjo kywutz t-xnaq'tzb'in.

Tej t-xi kyqanin Santyaw ex Juan jun b'a'n te Jesús

(Mt. 20:20-28)

³⁵Atzin te Santyaw exsin Juan, k'walb'ajqe te Zebedey, i xi laq'e tk'atz Jesús, exsin xi kyq'ma'n te: Xnaq'tzil, qaja tu'n tb'inchi'n jun b'a'n q'i'ja.

³⁶I xi ttzaq'win Jesús: ¿Ti'tzin kyaja tu'n tkub' nb'inchi'n kyil'ja?

³⁷Xi kyq'ma'n: Q'ontza qokli'n, tu'n qkub' qe'y toj Tkawb'ila toj tman q'ob'a ex juntl toj tñnayaja kawil tuk'iy.

³⁸I xi ttzaq'win Jesús: Mina n-el kyniky'a ti'jjo ntzaj kyqani'n we'y. ¿Ma akutzin tziky'x kye' kyu'n tkyaqiljo jni'

^m 10:15 Mt. 18:3. ⁿ 10:19 Ex. 20:13; Deu. 5:17. ^o 10:19 Ex. 20:14; Deu. 5:18. ^p 10:19 Ex. 20:15; Deu. 5:19. ^q 10:19 Ex. 20:16; Deu. 5:20. ^r 10:19 Ex. 20:12; Deu. 5:16. ^s 10:31 Mt. 20:16; Lc. 13:30.

kky'elix wu'n? ¿Ex ma akutzin kypa kye' tkyaqil yajb'il kky'elix wu'n?

³⁹Xi kytzaq'wintz: Ok kky'elix qe qu'n.

Xi ttzaq'winl Jesús kye: Twutzx te', akula tziky'x kye kyu'n tze'nku we' kky'elix wu'n, ⁴⁰me atzi'n tu'n tkub' qe jun kye' toj nman q'ob'a ex juntl toj nñayaja kawil wuk'iy, nyaqin we' ti'j te'; qala' a nMa'n, qu'n o'kx te' ojtzqilte ex b'ilte alqe kxele tq'o'ne.

⁴¹Atzaj te' tok kyb'i'n lajajtl t-xnaq'tzb'in ikyjo, b'e'x tzaj kyq'oj kyil'j Santyaw ex Juan. ⁴²Me i xi ttixo'n Jesús kykyaqilx, ex xi tq'ma'n kye: Ojtzqi'nl kye' kyu'n tze'n kytenxjal nya nimil; qu'n ayetzi'n tnejil kawil, qa ti'x jun ti', manyor tx'u'jqex tuk'a kykawb'il, qu'n nyakuj etzinqe kyu'n.⁴³Me atzin kyxola, nya iky te'. Qala' ankye te' taj tu'n tok te nim toklin kyxola, il ti'j tu'n tajb'in kye txqantl.⁴⁴Ex ankye taj tu'n tok te tnejil, il ti'j tu'n tok tze'nku jun aq'nil te jun majx kye txqantl.⁴⁵Qu'n ka'ntzinjiy we', a ayi'n Tk'wal Ichin; mi ñin ul we' tu'n kyajb'inxjal we'y; qala' ayin we' tu'n wajb'i'n kye txqantl, ex tu'n t-xi nq'o'n nchwinqila te kyxel, tu'n kyklet te jun majx.^w

Tej tq'anit jun mox tu'n Jesús

(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

⁴⁶Tej kyxi' Jerusalén, iltaq ti'j tu'n kyiky' tojjo jun tnam, Jericó. Te' kyex ttxanxi tnam, lipcheqektaq txqan xjal kyil'j. Ex attaq jun mox q'uqle ttzi b'e, Bartimey tb'i, tk'wal Timey, nmo'ntaq. ⁴⁷Te' tb'i'nte qa ataq Jesús aj Nazaret, b'e'x ok ten xch'il: Jesús, tyajil David,^x q'aq'intz tk'u'ja wi'ja.

⁴⁸B'e'x ok kyyiso'nxjal, tu'n tkub' qen, me noqx kyja' jawe xch'ine: Tyajil David, q'aq'intz tk'u'ja wi'ja.

⁴⁹Te' tb'i'nte Jesúsjo ikyjo, b'e'x kub' we', ex tq'ma: iKyq'olb'intza!

Ex b'e'xsin tzaj kyq'olb'intz mox, ex xi kyq'ma'n te: Qe tk'u'ja. iWe'ksa! Lu'y nq'olb'ajtz.

⁵⁰B'e'xsin kyij t-xo'nkuxjo t-xb'alin, jun paqx tjaw t'ikypaj, ex xi ti'n tib', tu'n tkanin tk'atz Jesús.

⁵¹Xi tqanin Jesús te: ¿Ti' taja tu'n tkub' nb'inch'i'n ti'ja?

Xi ttzaq'win: Xnaq'tzil, waja tu'n kyka'yin nwutza.

⁵²Xi tq'ma'n Jesús te: Kux tz'aja, noq tu'n tnimb'ila wi'ja ma chi ka'yin twutza.

Texjo paq, kyka'yin twutz, ex b'e'x ok lipe ti'j Jesús.

Tej tkanin Jesús toj Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

11 ¹Tkanin Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in kyojjo kab'e much' tnam Betfagé ex Betania, nqayin t-xe wutz Olivos. Te' ch'ixtaq kykanin toj Jerusalén, i xi tchq'o'n kab'e t-xnaq'tzb'in, tu'n kyxi' toj jun kyb'e.

²Xi tq'ma'n kye: Ku kyxi'y tojjo tal koj b'il jlajxi. Ajtzin kyokxa ttxa'n tnam, ok knetil jun tal bur kyu'n, k'lo'n, me mix jun xjal o chejinxi tib'aj. iKypjumila, exsin kyintza tzalu'n! ³Qa at jun a'la saj qaninte kye'y. ¿Tiqu'nil n-el kypju'n? qa chi'. At k-okile te qAjaw, chichkui'y, me ja'linx tz'ajtz qq'o'ntla.

⁴I xi', ex atzaj kykanin, k'lo'ntaqjo tal bur ttzi b'e nqayin tk'atz jun ja, exsin tzaj kypju'ntz.

⁵Me xi kyqanin jun ch'uq xjal kye, a ite'taq antza: ¿Titz'i'n nb'aj kye'y? ¿Ti qe n-el kypjunji'y tal bur?

⁶Xi kyq'ma'ntz tze'nkuxjo otaq txi tq'ma'n Jesús kye. B'e'xsin tzaj kytzaqpi'ntz. Exsin tzaj ky'i'ntzjo tal bur.

⁷Atzaj te' tul tk'atz Jesús, b'aj jaj kyq'o'n kytxo'w tib'aj, exsin jaj qe Jesús tib'aj. ⁸B'aj kub' kyliki'yin jni' xjal kytxo'w toj tb'e, ex ayetzi'n txqantl b'aj tzaj kytoqin t-xaq tze, tu'n tkub' kychto'n toj tb'e. ⁹I b'aj kub' nejjo txqan xjal twutz, ex txqantl b'aj ok lipe; kykyaqilxtaq nchi b'aj b'itzin wen, ex kyq'ma'ntaq:

Qo b'itzin ti'j tb'i a tzul ti'j tb'i tAjaw Tkyaqil, qu'n ky'iwlinxix.

¹⁰Ky'iwlinxixa, a ma tzul kani'n, ay tyajil David, tu'n tkawi'n qxola. Nimxitjo toklin tb'iy toj tñajb'ila.^y

^r10:42 Lc. 22:25. ^u10:43 Lc. 22:26. ^v10:44 Mt. 23:11; Mr. 9:35; Lc. 22:26-27. ^w10:45 Mt. 20:28; Jn. 12:32. ^x10:47 Mt. 21:9. ^y11:10 Sal. 118:26.

¹¹I o'kx Jesús toj Jerusalén kyuk'a t-xnaq'tzb'in, ex xi' tojjo tnejil ja te na'b'l Dios. B'aj tka'yin ti'chaq tokxtaq toj. B'e'xsin xi'tz juntl majl kyuk'a t-xnaq'tzb'in tzma Betania, qu'n otaq qoqix, te' tok kyka'yin.

Tej tqanb'in Jesús ti'j tqan iw

(Mt. 21:18-19)

¹²Toj junxil q'ij, te' kyja'taq kyiky'x tojjo Betania, otaq tzaj wa'yaj til' Jesús. ¹³Tli jun tqan iw najchaq, xqiyin wen. Xi' lolte kyuk'a t-xnaq'tzb'in, qa attaq twutz. Me te' kykanin, nti' twutz, noq t-xaq attaq, qu'n nyataq tq'ijjo tu'n twutzin. ¹⁴Tu'ntzin ikyjo, qanb'in til', ex xi' tq'ma'n te tqan iw: Mixla jtojx tu'n tel twutza te kylo'xjal.

Kyb'i t-xnaq'tzb'in ikyjo.

Tej kyex tlajo'n Jesús jni' k'ayil toj tnejil ja te na'b'l Dios

(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹⁵Atzaj te' tkanin Jesús juntl majl kyuk'a t-xnaq'tzb'in Jerusalén, okx tojjo tnejil ja te na'b'l Dios. B'ajetz tlajo'n jni' xjal nchi b'aj k'ayintaq, ex nchi b'aj loq'intaq toj. B'aj jaw t'pich'kin jni' kyme'xjo nchi b'aj tx'exb'intaq pwaq, jni' kyq'uqiljo nchi b'aj k'ayintaq palom, a aye nchi b'aj ajb'intaq te aq'b'il chjonte te Dios. ¹⁶Ex mix ttziye tu'n kyokx juntl majljo k'ayil. ¹⁷Exsin ok ten xnaq'tzil: Tz'ib'inl te' toj Tu'jil Tyol Dios:

Atzin nja'y k-okil te ja te na'b'l Dios te tkyaqil xjal;^z
me ayetzinl kye', ma chi ok q'onte te kyja ileq'.^a

¹⁸Te' tok kyb'i'n kynejil kypale aj Judiy ikyjo exqetzi'n jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, b'e'xsin i ok ten jyol ttxolil tze'n tu'n tkub'e kyb'yo'ne, qu'n otaqx tz'ok kyxob'il te, qu'n nimxxjal otaq tz'ok lipe til'jo t-xnaq'tzb'il.

¹⁹Atzin te' qok yupj, b'e'x meltz'aj Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in.

Tej tja tzqij tqan iw, tu'n tqanb'il Jesús

(Mt. 21:20-22)

²⁰Toj junxil qlixje, iky' Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in tk'atzjo tqan iw, ex ok

kyka'yin otaq jaw tzqij. ²¹Ante Pegr, te' tok tka'yin, tzaj tna'n ti'jjo tq'ma Jesús ti'jjo tqan iw, ex xi' tq'ma'n: Aj Xnaq'tzil, iKa'n! Ma tzqij tej tqan iw, aj kyij tq'o'n qanb'il til'j.

²²Xi ttzaq'win Jesús: Tenxix kynimb'ila ti'j Dios, ex ti'jjo jni' nb'aj b'ant tu'n. ²³Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa at jun xjal at-xix t'nimb'il, ex nya njawje, qa ma txi tq'ma'n te wutz lu'n, Ku tla tzalun, ex ku txi'y toj ttxuyil a', qa at-xix tq'uqb'il tk'u'j, ok kb'antil. ²⁴Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y, aj t-xi kyqanin jun ti' toj na'j Dios, ten kynimb'ila tu'n ttzaj tq'o'n, ex ok ktzajil kyk'mo'n. ²⁵Ex aj kyok ten na'l Dios, kynajsinkuy til jun xjal, qa at xb'ajte kyi'ja, tu'ntzin tkub' t'najsin Diosjo kye'. ²⁶Qatzin qa mina xkub' kynajsi'n til jun xjal, ex nlay kub' najsin kye' tu'n Dios.^c

Jun kyxjel Parisey ti'j toklin Jesús

(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

²⁷Tb'ajlinxi' ikyjo, kykanin juntl majl Jerusalén, ex i ok ten b'etejil tpe'n tnejil ja te na'b'l Dios. I tzaj laq'e kynejil pale kyuk'a xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, junx kyuk'a jni' nejinel kyxolxjal, ²⁸ex xi kyqanin te: ¿Ti'n tokiy tu'n tb'inchintejiy jni' lo, a nkub' tb'inchin? ¿Ex ankye saj q'o'nte toklin'?

²⁹I xi ttzaq'win Jesús: Ex ikyx weji'y, kxel nqani'n jun nxjelb'itza kye'y.

³⁰Xitzin tqanintz: ¿Ankye tzaj chq'o'nte qtzan Juan tu'n kyku'xxjal tu'n toj a' te jawsb'il a'? ¿Apela Dios, mo noq ayexjal?^d iKyttzaq'wintzi'n!

³¹B'e'xsin b'aj ok tentz yolil kyxolile, ex kyq'ma: Qa ma txi qq'ma'n a Dios, b'e'x ktzajil tq'ma'n qe, ¿Tin qu'n mi xi kynimintza? chila'. ³²Ex qa ma txi qq'ma'n qa xjal, at qxob'il. ¿Ma nyatzin kykyaqil xjal'tz q'mante qa a Juan jun yolil Tyol Dios?

³³Mix jyetil tumil kyu'n, ti' tu'n t-xi kytzaq'win. O'kx xi kyq'ma'n te: Nya b'i'n qe qu'n.

^z 11:17 Is. 56:7. ^a 11:17 Jer. 7:11. ^b 11:23 Mt. 17:20; 1Co. 13:2. ^c 11:26 Mt. 6:14-15; 18:21-35; Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 26. ^d 11:30 Jn. 1:6-7.

I xi ttzaq'win Jesús: Exsin ikyx weji'y, nlay txi nq'ma'n we', alkye saj q'o'nte wokli'n tu'n tkub' nb'inchi'n tkyaqiljo lo.

Jun techil tu'n Jesús kyi'jjo manil tx'otx'

(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

12 ¹Kub' tq'o'n Jesús jun techil ti'l' jun ichin tajaw tx'otx': Jun ichin ok tawin tqan uv. Ok tch'lajin ti'l'jile, ex b'e'x jaw twa'b'in jun xkyaq'te toj te tzajb'ilte.^e Exsin xi tq'o'ntz te kymajin aq'nil, ex b'e'x xi' najchaq. ²Te' tul kanin tq'l'ij awal, tzaj tchq'o'n jun taq'nil qanil te' twutz awal te manb'il ttx'otx'. ³Me ayetzin manil, te' tkanin taq'nil, b'aj kylank'in, ex kukxjo aj kychq'o'ne. ⁴Toj juntl majl tzaj tchq'o'n juntl taq'nil, ex ikyxjo, b'e'x ky'ixb'e twi', noqx jni' b'aj kyyiso'n, ex kukxljo, aj kychq'o'n. ⁵Tzaj tchq'o'n juntl taq'nil; noqx te' tkanin, b'e'x kub' kyb'yo'n. I tzaj tchq'o'nl txqantl. Me ikyx b'ajjo kyi'l': At ky'ixb'e, ex at b'e'x b'aj kub' kyb'yo'n. ⁶Noq jun tk'wal kyij, tu'n ttzaj tchq'o'n, a k'u'ljinixtaq tu'n. Qu'n kub' tb'isin: Nyapela k'wel kynimin nk'wala.

⁷Atzin te' t-xi kyka'yin manil tx'otx' te' ttzajjo k'walb'aj, b'e'x i b'aj ja yolín kyxolile: Ate lu'n kyjel te tajaw tx'otx'. Tu'nnpetzintzjo, qb'yo'nku, tu'ntzin qkyij te tajaw.

⁸B'e'xsin tzaj kytzyu'n, exsin kub' kyb'yo'n, ex i xtal'j xo'lte ttxanxi tx'otx'.

⁹¿Ti'tzila kb'ajil te tajaw tx'otx' kyi'jjo manil, toj kywutza, aj tul? ¿Nyapela b'e'x kchi k'wel tb'yo'n, ex kxel tq'o'n ttx'otx' te kymajin txqantl? ¹⁰¿Na'mtzin tel kyniky'a te ntq'ma'n Tyol Dios?

A ab'lj, a xi kyxo'n b'inchil ja, a nyakuj nti'taq tajb'in, me aixpente ab'ljjo ma tz'okin te tq'uqil t'xkyin ja, a nimxix toklin.

¹¹Atzin tb'anilxjo ma tzaj tq'o'n tAjaw Tkyaqil qe,

ex ma qo jaw ka'ylajx ti'l'.^f

¹²Tetzi'n tkub' tyolin Jesús ikyjo, b'e'xtaq xi q'i'n toj tze kyua'n kynejil

Judiy, qu'n b'e'x el kyniky' te techil, qa kyi'l'jaq nyoline. Me b'e'x kyij kytzaqpi'n, tu'n kyxob'il kye xjal.

Jun xjelb'itz te Jesús qa wen tu'n t-xi chjet k'ayb'il

(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

¹³Ayetzin kynejil Judiy i xi kychq'o'n junjun Parisey ex junjuntljo aye lipcheqetaq ti'l' Herodes, tu'n kyxi' qanil jun kyxjelb'itz te Jesús, noq tu'n tkub' tz'aq kyu'n ti'l'jo t-xnaq'tzb'il.^g ¹⁴Te' kykanin, xi kyqanin: Ay, xnaq'tzil, noq samiy, b'i'n qe qu'n, qa nyolin te twutzix, ex nxnaq'tzi'n noq ti'l'jo tb'eyil chwinqil tu'n qxi' tuk'a qMan Dios. Ex nya noq lipcheka ti'l'jo nkyq'ma'nxjal, ex mi nchi kub' tniminjiy aye nim kyoklin, qu'n toj twutza, junx kyoklinxjal kykyaqil. Tu'nnpetzi'n, ¿Wenpela tu'n t-xi qchjonji'y k'ayb'il te kawil te Rom, mo minaj?

Xi kyqanin ikyjo qu'n kyky'e'taq Parisey tu'n t-xi chjet k'ayb'il, me ayetzin kyuk'a Herodes, kyajtaq. Ikytzin iltaq ti'l' tu'n tkub' tz'aq Jesús kyu'n toj til kywutzjo jun ch'uq xjal lo.

Tu'nnpetzi'n, xi kyq'ma'n te: ¿Okpela kxel qchjo'ntza, mo minaj? ¹⁵Me tojtzqi'ntaq te Jesúsjo kyxmiletz'il ti'l'jo xi kyqanin, ex xi tq'ma'n kye: N-el we niky' te ti'l'jo kyaja. Kyaja tu'n nkub' tz'aaq ti'l'jo nxnaq'tzb'ila. Kyyek'intzi'n jun pwaq we'y, tu'n tok nka'yi'n.

¹⁶Xi kyyek'in te, ex xi tqanin Jesús kye: ¿An qwutzb'iyiljo lo, ex an qb'i tz'ib'ink twutz?

Xi kytzaq'winxjal: Te nmaq kawil te Rom, chi chi'.

¹⁷I xi ttzaq'win Jesús: Tu'nnpetzi'n, kyq'o'nx kyeji'y a ntqanin nmaq kawil te Rom, ex kyq'o'nxji'y a te Dios ntqanin.

Tetzi'n kyxi ttzaq'win ikyjo, noqx i b'aj jaw ka'ylaj.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'l' qa il ti'l' tu'n qjatz anq'in juntl majl

(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)

¹⁸Attaq jun ch'uq Sadusey nb'aj xnaq'tzintaq, qa aj tkyim jun xjal,

^e 12:1 Is. 5:1-2. ^f 12:11 Sal. 118:22-23. ^g 12:13 Mt. 12:10; Mr. 3:2; Lc. 11:54; 14:1.

minataq njaw itz'je juntl majl.^h I tzaj tk'atz Jesús, ex xi kyq'ma'n te: ¹⁹Xnaq'tzil, kyij ttz'ib'in Moisés toj Tyol Dios, qa aj tkyim jun ichin, ex qa nti' jun tk'wal kyij tuk'a t-xu'jil, il ti'lj tu'n tjaw meje tuk'axjo ttziky mo titz'in qtzan tchmil, qu'n tu'ntzin aj tuljo tnejil tal, te tk'waljo qtzan tchmil tu'n toke.ⁱ ²⁰Jun maj, attaq wuq ichin kyitz'imila kyib'. Atzin kytziky knet t-xu'jil, me nti'x jun tk'wal kyij, te' tkyim. ²¹Atzintzjo tkab' jaw meje tuk'a t-xu'jil kyij, me ikyxljo, nti' jun tk'wal kyij, te' tkyim. Ex ikyxl b'ajjo ti'ljo toxin, ²²ex ikyx b'ajjo kyij'jjo txqantl. Ex b'e'x kyimljo qya.

²³Atzi'n ja'lin, at jun qxjela te'y: ¿Tze'ntzila tte'n tu'n kyjaw anq'intl kyimnin? Qu'n, qa ikyjo, aj kyjaw itz'je juntl majl, ¿Ti'tzila kb'ajiltz? ¿Altzila kye k-okil te tchmiljo qya kyxoljo wuq ichin, qu'n kykyaqilx i ok meje tuk'a?

²⁴I xi ttzaq'win Jesús: Najninx ite'ya kye'. ¿Na'mxsin tel kyniky'a te Tyol Dios, ex te jni' tipin? ²⁵Ajtzin kyb'aj jaw itz'je juntl majljo kyimnin, mikyxil te' chwinqil tze'nku lu'n. Ayetzin ichin exqetzi'n qya mina chi b'aj jaw meje juntl majl. Iky kchi b'aj okile' tze'nqeku angel toj kyal'. ²⁶Ti'jtzintzjo aj kyjatz itz'je juntl majl kyimnin, ¿Ma na'mtzin tkux kyu'jinji'y Tyol Dios, a kyij ttz'ib'in Moisés, tej tyolin Dios tuk'a tojjo tqan tx'itx, a nk'anttaq? Chi' kyjalu'n: Ayin weji'y tDios Abraham, te Isaac ex te Jacob. Mix tq'ma qa ayintaq weji'y, qala' ayin weji'yeh.^j ²⁷Ikytzi'n, ate Dios nya kyDios kyimnin, qala' kyDios itz', exla qa o chi kyim tzalu'n twutz tx'otx', qu'n toj twutz Dios, itz'qe kykyaqilx.

Tu'npetzi'n, najninx ite'y.

Alkye kawb'il nimxix toklin kyxoljo txqantl
(Mt. 22:34-40)

²⁸Te' tok tb'i'n jun xnaq'tzil ti'lj ojtxe kawb'il ikyjo, tu'n toj tumil i xi ttzaq'wine Jesús, xi laq'e tk'atz ex xi tqanin: ¿Ankye' tkawb'il Dios nimxix toklin kyxoljo txqantl?

²⁹Xi ttzaq'win Jesús: An tnejiljo lu'n: Kyb'inkuxixsi'n, tyajil Israel. O'kx Diosjo junch'in, a tAjaw Tkyaqil. ³⁰Tu'npetzintzjo, k'u'jlinkxixa tuk'a tkyaqil tanmi'n ex tuk'a tkyaqil ttab'la ex tuk'a tkyaqil tipi'n.^k

³¹Atzin tkab'tz: K'u'jlink t-xjalila tze'nkux ay.^l Nti'x juntl tkawb'il nim toklin tze'nqec lu'n.

³²Ante xnaq'tzil ti'lj ojtxe kawb'il xi tq'ma'n: Xnaq'tzil, twutzxjo ikyjo tze'n ntzaj tq'ma'n; junch'inx te Dios, tAjaw Tkyaqil; nti' juntl.^m ³³Tu'n tok qk'u'jlin Dios tuk'a tkyaqil qanmin, tkyaqil qnab'l, ex tkyaqil qipin, ex tu'n kyok qk'u'jlin qxjalil tze'nkux awo; axixjo lu'n nim toklin tze'nqeku' oyaj ex chojb'il nchi kub' patit twi' t-altar Dios.ⁿ

³⁴Te' tok tb'i'n Jesús, te' otaq txi ttzaq'win xnaq'tzil ti'lj ojtxe kawb'il toj tumil, xi tq'ma'n te: Noq ch'intl tu'n tel te tniky' te' Tkawb'il Dios.

Tb'ajlinxi' ikyjo, mix a'l juntl el t-xob'il, tu'n t-xi tqanin juntl t-xjelb'itz te Jesús.

T-xjelb'itz Jesús kye Parisey
(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

³⁵Te' nxnaq'tzintaq Jesús toj tnejil ja te na'b'l Dios, xi tqanin jun t-xjelb'itz kye xnaq'tzil ti'lj ojtxe kawb'il: ¿Tze'ntzin tten kyq'ma'n xnaq'tzil ti'lj ojtxe kawb'il, qa tyajil David te Crist, a Kolil, a at toklin tu'n Dios? ³⁶Ax David q'mante jun maj tu'n Xewb'aj Xjan:

Xi tq'ma'n Dios te wAjawa: Qekuy toj nman q'ob'a kawil wuk'iy, ex k'wel kyij'jjo tajq'oja wu'nch.^o

³⁷Twutzx te' qa a David t-xe'chil Crist. ¿Me tze'ntzin ttentz o yolin te David ti'lj Crist, a na'mtaq titz'je, ex ok tq'o'n te tAjaw? Tb'anilx ele t-xnaq'tzb'in toj kywutzjo jni' xjal.

Tej tyolin Jesús kyij'jjo xnaq'tzil ti'lj ojtxe kawb'il
(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

³⁸Nxnaq'tzintaq Jesús kye jni' xjal, ex xi tq'ma'n: Kyka'yink kyib'a, tu'n

^h 12:18 Kyb'i. 23:8. ⁱ 12:19 Deu. 25:5-10. ^j 12:26 Ex. 3:6. ^k 12:30 Deu. 6:4-5. ^l 12:31 Lv. 19:18; 1Jn. 4:21. ^m 12:32 Deu. 4:35. ⁿ 12:33 Os. 6:6. ^o 12:36 Sal. 110:1.

mina chi ok lipe'y kyi'ljjo xnaq'tzil ti'lj ojtxe kawb'il. Nb'aj kub' kyyek'in kyib' te tnejinel tnam, ex nb'aj ok kyq'o'n kyxb'alin tb'anilx, manyor xqerx wen, noq tu'n kyokku ka'yin kyu'nxjal. Ex kyajxix, tu'n kyok q'olb'it wen ja'chaq nchi b'ete. ³⁹Kyajxix tu'n kyokx qe te tnejil kyojjo ja te na'b'l Dios ex toj jun wa'n toj jun nintz q'ij. ⁴⁰Me nb'ajel kyelq'in kyja qya meb'eeq, a o chi kyim kychmil, ex tkyaqiljo jni' at kye, ex tu'n mina tz'el kyniky'tzajil, nchi ok tennaj na'l Dios nimx tqan.

Tu'ntzin ikyjo, oxk kychja'b'ilx toj q'aq'.

Qq'o'nx jun oyaj tuk'a tumil

(Lc. 21:1-4)

⁴¹Q'uuqletaq Jesús jun maj tk'atz jun tkub'il oyaj pwaq, tokxtaq toj tnejil ja te na'b'l Dios, nka'yintaq kyi'ljjo jni' xjal tze'n nb'aj kux kyq'o'ntaq kyoyaj. Ex ayetzin q'inin, nimx pwaq b'aj kux kyq'o'n. ⁴²Ex kanin jun qya, a otaq kyim tchmil, yajxix wen. Kux tq'o'n kab'e tal netz' pwaq.

⁴³I tzaj ttxko'n Jesúsjo t-xnaq'tzb'in, ex xi tq'ma'n kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; ajo tal qya lo, nim ch'intljo toyaj ma kux tq'o'n kywutzjo txqantl, ⁴⁴qu'n jotxjo xjal, a ma kux q'onte toyaj, a t-xkyijlb'in; qalatzinl te' tal yaj, a ma kux tq'o'n, a attaq tajb'in te tu'n tanq'in.^p

Tej tyolin Jesús ti'lj tu'n tyuch'ljjo

tnejil ja te na'b'l Dios

(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

13 ¹Tetz Jesús toj tnejil ja te na'b'l Dios, b'e'x xi tq'ma'n jun t-xnaq'tzb'in te: Xnaq'tzil, ayex kye junjun tij ab'j ex junjun tij ja tb'anilqex wen.

²Xi tq'ma'n Jesús te: Tb'anilqex kye junjun tij ja nchi ok tka'yin, me twutzxix kxel nq'ma'n tey, qa tkyaqilx kchi k'wel yuch'lj, ex nti'x jun ab'j kyjel tib'aj juntl, aj tpon tq'ijil.

Tej t-xi tq'ma'n Jesús ti' kb'ajil, aj ch'ixtaq tjapin b'aj tkyaqil

(Mt. 24:3-28; Lc. 17:22-24; 21:7-24)

³Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x xi' Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in twi'l wutz Olivos, xinin twutzjo tnejil ja te na'b'l Dios. Te' kykanin, kub' qe Jesús, me ayetzin Pegr, Santyaw, Juan exsin Andrés, xi kyqanin kyjunalx: ⁴¿Jtojtzin b'a'n tb'ajjo ikyjo, ex ti'chaqtzin txqantl kb'ajil, aj ch'ixtaq tk'ul kani'n ikyjo? Chi chi'.

⁵I xi ttzaq'win Jesús: Kyka'yink kyib'a tu'n mix a'l kub' sb'un kye'y, ⁶qu'n ila'xte tzul, ex k-okil kyq'o'n kyib' tze'n ayi'n. Chichku' kyjalu'n: Ayin we' Crist, ex nimx xjal kb'aj k'wel kyu'n, tu'n kyb'aj ok lipe kyi'lj. ⁷Aj tok kyb'i'n tqanil jni' q'oj n-ok tzalu'n mo tzachi'n, mina chi jaw xob'a, qu'n atzi'n jni' anetzi'n ilx ti'lj tu'n tb'aj. Me na'mtaqtzin tul kanin te' q'ij, a ja' tu'n tb'aje twutz tx'otx' tkyaqilx. ⁸Ilx ti'lj tu'n kyk'ul kani'n q'ij, ja' tu'n toke q'oj tu'n junjun nim tnam tuk'a junjuntl; ex tzul kyaqajnaab' ex nintz wa'yaj noq ja'chaqku tkyaqil twutz tx'otx'. Tkyaqiljo ikyjo, ikyjo tze'nku tnejil tchyo'n tk'u'lj jun qya tuk'a tal.

⁹B'a'nx chi ka'yin kyib'a, qu'n kchi b'aj xel q'o'n toj kyq'ob'ljo kawil ex kchi b'ajil lank'in toj mu'x ja te na'b'l Dios. Kchi b'aj pon q'i'n kywutz nmaq kawil ex kywutz much' kawil, noq tu'n npaja. Antza k'wele kychiky'b'i'n nqanila kywutz. ¹⁰Me tu'n tb'ajjo tkyaqil twutz tx'otx', il ti'lj nej tu'n tb'aj yolitjo nyola te kolb'il kyexjal toj kykyaqil twutz tx'otx'. ¹¹Me mina chi jaw b'isin kye', aj kyxi q'i'n kywutzjo nmaq kawil, ex ti' tu'n txi kyq'ma'n kye, qu'n nyaqe kye' kchi yolil, qala' ikytzin ate Xewb'aj Xjan k-yolil kyi'ja.^q

¹²Kyojjo q'ij anetzi'n, ite' itzikyb'aj kchi b'aj xel kyk'ayin kyitz'in kye kawil, tu'n kyb'aj kub' b'yo'n; ex ite' manb'aj kchi b'aj kxel kyk'ayin kyk'wal, ex ikyqexl k'walb'ajjo, kchi b'aj xel kyk'ayin kytata, tu'n kyb'aj kub' b'yo'n.

^p 12:44 Lc. 21:4; 2Co. 8:1-15. ^q 13:11 Mt. 10:17-20; Lc. 12:11-12.

¹³Kykyaqilxjo xjal nya nimilqe kchi b'aj okil iky'in kyu'n noqx tu'n npaja, me ankye te' mina tz'el ti'n tnimb'il wi'ja, ajxi tjapin b'aj tq'ijil, apente kkletiljo.^r

¹⁴Ajtzin t-xi kyka'yinjil'y ajo ichin, a k'wel tb'inchin a tixqex toj najb'il xjanxix (aj tkux kyu'jinji'y lu'n, tz'elku kyniky'a te).^s Ajtzin tok kyka'yin xjaljo tkyaqiljo lo, aye' ite' toj tx'otx' te Judey, b'e'x kchi xel oq toj k'ul. ¹⁵Ex atzin xjal, a tokxtaq twi'ja, nlay taq' amb'il tu'n tku'tz q'ilte jun ti' te tuja. ¹⁶Ex ikyxljo, a tzmataq n-aq'nin toj ttx'otx', mi taq' amb'il tu'n tul q'ilkye t-xb'alín tja.^t ¹⁷iAyexjo tal qya, aye' ch'ixtaq kykub' tz'aq, ex aye' tzmataq nb'aj mi'xin kyal! ¹⁸Chi na'n Diosa, noqit nya toj jb'alilku, mo tojku jun q'ij te ajlab'l kub' tz'aqe ikyjo. ¹⁹Qu'n nimkux jun kyixk'oj kky'elix kyu'n, a b'ajxi kyla'y tuk'axjo tzajlin xkye twutz tx'otx', ex mixla kq'la'b'il juntl majl, aj tjapin b'aj tkyaqil.^u ²⁰Qu'n noqit mi tz'ajtz tajsín Dios kyil'jjo q'ij anetzi'n, mixitla a'lx jun aku kyij anq'in. Me ok ajtz tajsín Dios noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j kyil'jjo o chi jaw tsk'o'n. ²¹Qa at jun saj q'ma'nte kye'y kyojjo q'ij anetzi'n: Lu Crist lo, mo qa lu' at tzachi'n, qa chi', mi txi kynimi'n. ²²Qu'n chi ul sb'ul k-okil kyq'o'n kyib' te Crist, mo te jun xjal tze'nku jun yolil Tyol Dios ojtxe. Ex okpe k'wel kyb'inchin nim techil kyipin, noq tu'n kysb'etkuxjal kyu'n. Ex okpela k-okil kyniky'in tu'n kykub'jo sk'o'nqe tu'n Dios, me nlay chi kub'. ²³Kyka'yink kyib'a. Tu'npetzi'n, ma txi nq'ma'n kye'y na'mtaq tu'n tul kanin ikyjo.

A tulil Jesucrist juntl majl

(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)

²⁴Noqx aj kyb'aj iky'jo q'ij te yajb'il, k-okil qlolqex twutz q'ij, ex mi k'antl yaye. ²⁵Ex jni' qe' che'w kchi k'welitz tz'aq twutz tx'otx'.^v Ex tkyaqiljo jni' at twutz kya'j okx kchi lu'lilx.^w

²⁶Exsin kchin xel kyka'yintza, aj ntzaja toj muj twutz kya'j tuk'a tkyaqil wipi'n ex jni' nqoptz'ajiyila, ayi'n a Tk'wal Ichin.^x ²⁷Ajtzin nk'ula twutz tx'otx', kchi tzajil nsma'n n-angela, tu'n kyok chmetjo jni' sk'o'nqe wu'n toj tkyaqil twutz tx'otx'.

²⁸Kyka'yinkji'y techil ti'j tqan iw: Aj ttzaj xulin tal tq'ob', ex aj tzaj poq'le t-xaq, antza k-elile kyniky'a te, qa ch'ix tul kanin q'ijil. ²⁹Ikyxsintzjo, aj tok kyka'yin tkyaqiljo lu'n, tz'elku kyniky'a te, qa ch'ix tpon tq'ijil tu'n wula juntl majl. ³⁰Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, a na'mxtaq kyb'aj kyimxjal, a ite' tojjo tq'ijil ja'lin, aj t-xi xkyejo jni' lu'n. ³¹A kya'j ex tx'otx' ok kchi b'ajil, me mex we' nyol nlayx chi kyij xkye', tu'n mi chi japin b'aje.

³²Me alkye q'ij ex alkye or chin ula, mix a'l te' b'ilte, mixpe aye angel toj kya'j, mixpe ayinkuy, a K'walb'aj te Dios; qala' o'kx te nMan b'ilte.^y ³³Tu'npetzi'n kyimil kywatla toj kynimb'ila, ex kyka'yink kyib'a, qu'n nya b'i'n kyu'n jtoj b'a'n nmeltz'aja.

³⁴Ikyx te lu'n tze'nku jun ichin kyja' t-xi toj jun tb'e toj junxil tnam najchaq.^z Kyjel kyq'ma'n kye taq'níl tu'n tok kyka'yin tja; ex kyjel tq'o'n taq'in junjun, kyjel tq'ma'n te xq'uqil tja, tu'n telsin twatl, ex tu'n tok tka'yin tkyaqil. ³⁵Ikyqexsin kyeji'y b'ant-x kyte'n, ex b'a'nx chi ka'yin kyib'a, qu'n nya b'i'n kyu'n jtoj b'a'n wula, qa noq aj qok yupj, mo nikyl'jin aq'wilj, mo aj toq' eky', mo nqo el sqixkuj. Tu'npetzintzjo, ilx ti'j tu'n tkub' kyb'inchin kyte'n, qu'n nti' nqanila aj wula. ³⁶¿Yajtzin qa nchin ulkuy, ex nya b'inchin kyte'n? ³⁷Tu'npetzi'n, nxi nq'ma'n kye'y, ex nya noq kyekuy ex majx kye jni' xjal tkyaqil twutz tx'otx': iKyb'inchim kyte'n!

^r 13:13 Mt. 10:22. ^s 13:14 Dan. 9:27; 11:31; 12:11. ^t 13:16 Lc. 17:31. ^u 13:19 Dan. 12:1; Tchi. 16:17-21. ^v 13:25 Is. 13:9-10; Ez. 32:7-8; Jl. 2:31. ^w 13:25 Tchi. 6:12-13. ^x 13:26 Dan. 7:13; Tchi. 1:7. ^y 13:32 Mt. 24:36; Kyb'i. 1:7. ^z 13:34 Lc. 12:35-40.

**Tej kykyij Judiy toj wen tu'n tkub'
kyb'yo'n Jesús**

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

14 ¹Atxtaq kab'e q'ij, tu'n tkub' iky'sit nintz q'ij te Xjan Q'ij, a ja nchi wa'nxjal pan, a nti' tx'amsb'ilte.^a Ayetzin kynejil pale aj Judiy exqetzi'n xnaq'tzil te' jni' kawb'il nkyjyo'ntaq jun ttxolil toj ewajil, tu'n ttzyet Jesús, ex tu'n tkub' kyb'yo'n. ²B'aj kub' kyyolin kyxolilex: Mina kub' qb'inchin toj nintz q'ij te Wa'l Pan, qu'n tu'n mina b'aj jaw tiljexjal q'ij.

**Tej txax tqo'n jun qya jupsb'il toj twi'
Jesús**

(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

³Attaq Jesús tojjo koj b'il Betania, ex kanin tja jun xjal, Simun tb'i. Atzin Simun otaq tz'el we' te jun yab'il tze'nku tx'a'k, lepra tb'i. Antza, tzaj laq'e jun qya q'i'ntaq jun tal xunk tu'n, b'inchin tu'n jun wiq ab'j tb'anilx wen, ex nojnin tuk'a jun wiq jupsb'il manyor wi'yil wen, nardo tb'i.^b Te' tkanin, ex jaw tjqo'n xunk, exsin jax tqo'n jupsb'il toj twi' Jesús.

⁴Atzaj te' tok kyka'yin junjun xjal ikyjo, b'e'x b'aj tzaj kyq'oj ti'ljo qya, exsin ok ten yolb'il ti'lj: ¿Ti'tzila qe ma kub' tyajin qya q'anb'il anetzi'n? ⁵¿Noqxitzin noq ch'in twi'? Qala' noqxpert ma txi tk'ayin tu'n jwe'lajaj k'al' pwaq ex atzintla' pwaq xi oyit kye yaj.

⁶Xi tq'ma'n Jesús kye: iTenkuj! iTin qe n-ok kyili'n! Atzin ma tb'inchin wi'ja, tb'anilx wen. ⁷Qu'n b'ape' kye yaj kukx kye' kytenu kyxola, b'a'n kyxi kymo'ji'n alkya q'ij kyaja, qalatzin we' nya axsi chin k'wel teniy kyxola.^d ⁸Atzi'n ma kub' tb'inchin qya wi'ja, tb'anilx, qu'n na'mxtaq nkyima te s-ok tq'o'n q'anb'il wi'ja, a tze'n n-ok kyil'j kyimnin tze'n chi kux muqet. ⁹Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, ja'chaqx kub'e' yolite nyola twutz tx'otx', ex k'wel yolitjo a ma b'ant tu'n qya wi'ja, ex k'wel na'yit.

**Tej tkyij b'ant ti'l tu'n Judas, tu'n t-xi
k'ayit Jesús**

(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

¹⁰Kyxoljo kab'lajaj t-xnaq'tzb'in Jesús, o'kx jun aj meltz'aj ti'lj, a Judas Iscariot tb'i. Xi' Judas lol kye' kynejil kypale aj Judiy, tu'ntzin t-xi tq'o'n Jesús toj kyq'ob'. ¹¹Te' kyb'inte kynejil pale ikyjo, ox chi tzalajx wen, exsin b'e'x xi kysuqin pwaq te Judas. B'e'xsin okku tentz jyol ttxolil, tze'n tten tu'n tel jyet Jesús tu'n, tu'ntzin t-xi tq'o'n kye pale.

Tej tkub' tiky'sin Jesús tnejil Xjan Wab'j

(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn.

13:21-30; 1Co. 11:23-26)

¹²Tojjo nintz q'ij te Wa'l Pan, ilxtaq ti'lj nchi wa'n aj Judiy pan, a nya tx'amsin, ex nkub' kyb'yo'n jun tal tal rit. Tojtzin tnejil q'ij, xi kyqanin t-xnaq'tzb'in Jesús te: ¿Ja'tzin tajiy tu'n qxi'y b'inchilte wab'j te iky'sb'il Wa'l Pan?

¹³B'e'xsin i xi ttxko'n kab'e t-xnaq'tzb'in, ex xi tq'ma'n kye: Ku kyxi'y toj tnam. Ex aj kylontiy jun ichin iqin jun x'oj' a' tu'n, b'e'x k'a' chi ok lipey ti'lj, ex tojjo ja, ja' k-okixe, ¹⁴axsa k'a' chi okxiy, exsin k'a' txi kyqani'n te tajaw ja, ¿Ankye ja, ja' kchin waliy kyuk'a n-xnaq'tzb'in? chitzin xnaq'tziljo. ¹⁵Ktzajil tyek'in jun ja kye'y, cheb'ex b'inchin wen tib'ajxi juntl. K'a' kub' kyb'inchinji'y qwa antza.

¹⁶B'e'xsin i xi'kuxjo t-xnaq'tzb'in. Te' kykanin toj tnam, ikyx b'ajjo tze'nku b'aj tq'ma'n Jesús kye. Kyij kyb'inchin wab'j, exsin i xi' juntl majl ja' ite'yetaq Jesús. ¹⁷Tetzinj qok yupj, xi' Jesús kyuk'a kab'lajaj t-xnaq'tzb'in ja' otaq b'ante wab'j.^e ¹⁸Tej kykanin, b'e'x i ok ten wa'l. Me nchi b'aj wa'ntaq, te' t-xi tq'ma'n Jesús kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, at jun kye', a lu' nwa'n wuk'iy k-okil meltz'aj wi'ja, ex kchin xel tk'ayi'n. ¹⁹Tej kyb'in te' ikyjo, b'e'x i jaw b'isin kykyaqilx, exsin junjunku ok ten qanilte te: ¿Me qa ayi'n? chi chi' junjun.

²⁰I xi ttzaq'win: Jun kye', a lu' nwa'n junx wuk'iy. ²¹Ayi'n Tk'wal Ichin, ok kb'ajilx

^a 14:1 Ex. 12:1-27. ^b 14:3 Lc. 7:36-38. ^c 14:5 Jwe'lajaj k'al, 300 n-ele. ^d 14:7 Deu. 15:11. ^e 14:17 Ex. 12:1-28.

wil'ja tze'n ntq'ma'n Tyol Dios, tu'n nxi k'ayin,^f me atzi'n kxel k'ayin we', wenxpetla noqit mina s-ul itz'je twutz tx'otx'.

²²Nchi b'aj wa'ntaq, te' tjaw ttzyu'n Jesús jun pan, ex xi tq'o'n chjonte te Dios ti'lj, exsin xi tsipin kye t-xnaq'tzb'in, me nej xi tq'ma'n: Kywanxji'y pan lu'n, qu'n atzi'n nxmililji'y.

²³Te' tb'ajxi wa'n, jaw ti'n jun tk'wel vin, xi tq'o'n chjonte te Dios ti'lj, ex xi tsipin kye, tu'n t-xi kyk'wa'n, ²⁴ex xi tq'ma'n kye: Atzi'n vin kxel nq'o'n kye'y tu'n t-xi kyk'wa'n, atzi'n nchky'elji'y, a ak'aj tumil, a b'antnin ti'lj tu'n Dios, tu'n kykiyxjal toj wen tuk'a.^g ²⁵Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, mi chin k'wantla tiljjo k'wablj lu'n, tzmaksi' aj qk'wan junx kyuk'iy tzma toj Tkawb'il nMa'n toj kya'j.^h

Tej t-xi tq'ma'n Jesús, qa tu'n tkub' tewintaq Pegr

(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁶I b'aj b'itzin jun b'itz nej kyuk'a t-xnaq'tzb'in, exsin i xi' twi' wutz Olivos.

²⁷Te' kyanin antza, xi tq'ma'n Jesús kye: Kykyaqilxa k-elil kyin' nq'uqb'il kyk'u'ja wil'ja, qu'n ikytzin ntq'ma'n Tyol Dios toj Tu'jil:

K'wel nb'yonji'y kyik'lel, ex ayetzin rit kchi b'ajelil tilj, chi'.ⁱ

²⁸Me ajtzin njaw itz'ji'y juntl majl, nej chin pon kani'n kywutza toj Galiley.^j

²⁹Me ante Pegr xi ttzaq'win: Ex qa kykyaqilx s-el kyin' nq'uqb'il kyk'u'j ti'ja, me mina we', chi Pegrjo.

³⁰Xi tq'ma'n Jesús te Pegr: Twutzxix kxel nq'ma'n te'y, tojxjo qniky'in lo, a na'mtaqx toq' tman eky', otaq chin kub' tewi'n oxe maj kywutzxjal, ex kxel tq'ma'n kye qa nya ojtzqi'nqi'n tu'nch.

³¹Me mina, chi Pegr. Ex qa ma chin kyima tuk'iy, me nlay kub' wewi'n, chi'.

Ex ikyxljo, kyq'ma'n txqantl t-xnaq'tzb'in.

Tej t-xi Jesús na'l Dios toj Getsemani

(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

³²B'e'x xi' Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in tojjo najb'il Getsemani. Te' kyanin

antza, xi tq'ma'n kye: Ku kykiyj qe'y tzalu'n. Ma chin we' na'l Dios. ³³Me i xi tk'le'n oxe tuk'a; a Pegr, Santyaw exsin Juan. Tzajx txqan b'is toj tanmin, ³⁴ex xi tq'ma'n kye: Ma tzajx jun tij b'is toj wanmi'n, nya tzaj chin kyimila, chi'. Ku kykiyja tzalu'n, me noq tzaj kywatla.

³⁵El laq'e ch'intl kyk'atz, kub' mutxe twutz tx'otx', ex xi tq'anin te Dios noqit tze'n tten mina tziky'xi kyixk'oj tu'n.

³⁶Chi' kyjalun toj tna'l Dios: Ay nMan, tkyaqilx te nb'ant tu'n. Chin tklomila te' tkyaqil jni' kky'elix wu'n. Me waja tu'n tkub' tb'inchinji'y a taja wil'ja, ex nya we' waj. ³⁷B'e'x meltz'aj kyk'atz oxe t-xnaq'tzb'in. Atzaj te' tul kyk'atz, xi tq'ma'n te Pegr: Simun, ¿Ma tzuntzin nktan? ¿Ma mixsin s-el jun orjo twatla?

³⁸Kyimil kywatla, ex kux chi b'aj na'n Diosa, tu'n mina chi kub' tz'aaq toj tq'ob' tajaw il, qu'n kyaja tu'n tkub' kyb'inchinji'y a taj Dios, me alkyetz kuj n-ele te kye'y tu'n tb'ant.

³⁹Xi' juntl majl na'l Dios, ex ikyxl tna'l Diosjo kub' tq'ma'n. ⁴⁰Te' tmeltz'aj juntl majl kyk'atzjo t-xnaq'tzb'in, ex ikyxljo, nchi ktantaql te' kyel knetl tu'n. Ex mix tene tumil kyyol te, qu'n mix kypa'yix watl. ⁴¹Xi' juntl majl te tox majin, ex te' tmeltz'aj juntl majl, ex ikyxljo, nchi b'aj ktantaql. Xi tq'ma'n kye: ¿Ma tzunxsin nchi kta'n, ex nchi ajla'n? iKukxjo ja'llin! Ma pon or tu'n nxi q'o'n toj kyq'ob' aj il, ayi'n, a Tk'wal Ichin. ⁴²iKux chi jaw we'ksa! iQoqe! iQu'n lu' tzul a kxel k'ayin we'y!

Tej tkux q'o'n Jesús toj tze

(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴³Tzmataq nyolin Jesús, te' tul Judas, a jun t-xnaq'tzb'in. Ex lipcheqektaq txqan xjal ti'lj, q'imile jni' kykxb'il, a at kyste te b'i'lyb'il, ex jni' kytze te kyb'ujb'il. Aye xjal lu'n otaq chi tzaj kycho'n kynejil pale, exqetzi'n xnaq'tzil tiljjo ojtze kawb'il, ex kyu'n nejinel kyxol aj Judiy. ⁴⁴Otaq b'aj tq'ma'n Judas kye, tze'n ttxolil tu'n

^f 14:21 Sal. 41:9; 55:20-21. ^g 14:24 Ex. 24:8; Jer. 31:31-34. ^h 14:25 Lc. 14:15; 22:16-18; Tchi. 19:9.

ⁱ 14:27 Zac. 13:7. ^j 14:28 Mt. 28:16.

tel tniky'tzajil: Ankye k-okil nma'tzin, atzintzjo. B'e'x k'a' tz'ok kytzyu'n, tu'n t-xi kyi'n, ex tu'n tkux jpet toj tze.

⁴⁵Te' tkanin Judas tk'atz Jesús, ex xi tq'ma'n te: iXnaq'tzil! Ex el tma'tzin.

⁴⁶Noqxsin ite'kl xjaltz tzyulte, tu'n tkux kyq'o'n toj tze. ⁴⁷Me attaq jun xjal, te' tok tka'yin txi q'i'n Jesús, b'e'x jatz ti'nku tkxb'il tu'n tel tjaspin t'xkyin jun taq'nijlo tnejilxix kypale aj Judiy.

⁴⁸Xi tq'ma'n Jesús kye jni' xjal: ¿Tiqu'n ma chi ula tzalu'n kyuk'a jni' kykxb'ila ex jni' kytze'y wi'ja nyakuj ileq'qi'n toj kywutza? ⁴⁹¿Tze'n tten tzma ja'llin x'in ok kytzyu'n, ex qa kukx nchin xnaq'tzinji'y tojjo tnejil ja te na'b'l Dios kyxola?^k Me nya tiqu'nil, qu'n ikytzin tu'n tb'ajxjo tze'nku ntq'ma'n Tyol Dios wi'ja.

⁵⁰Te tok kyka'yin t-xnaq'tzb'in te' ttzyet, b'e'x i b'aj kub' toj b'e, exsin kyij kytzaqpi'ntz tjunax. ⁵¹Me at jun q'a ok lipe ti'l Jesús, noq jun iq'b'il toktaq te ttxo'w. Ex ikyxjo, ex ajin tzyet kyu'nxjal, ⁵²me b'e'x kyij tzaqpi'n iq'b'il, ex kub' toj b'e x'b'i'q.

Tej tpon Jesús kywutz nmaq kawil

(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵³Pon q'i'n Jesús twutzjo kynejilxix pale. Ex b'aj pon chmetjo txqantl kynejil kypale aj Judiy, jni' nmaq xjal exqetzi'n jni' xnaq'tzil ti'l ojtze kawb'il. ⁵⁴Najchaq lipchexitaq Pegr ti'l Jesús. Atzaj te' tkanin tpe'n tja tnejilxix pale, axsa kyja qeye xq'nel q'aq' kyxoljo xq'uqil tnejil ja te na'b'l Dios.

⁵⁵Ayetzin kynejil pale exqetzi'n kawil, tzunx nkyjyo'ntaq til Jesús tze'n tten tu'n tb'aj, me mix ja njetetaq tumil kyu'n. ⁵⁶At junjun noq ti'chaqku b'aj ja b'ant tu'n ti'l, me aye' txqantl, mina nkytzyintaq. ⁵⁷At junjun b'aj jaw kytx'ixpin te' tyol Jesús, ex kyq'ma: ⁵⁸O qb'intexi qe' ntq'ma'n kyjalu'n: K'wel nyuch'inji'y tnejil ja te na'b'l Dios, a kyb'inchb'in ichin, exsin toj oxe q'ij

kb'antile juntl wu'n, me nya kyb'inchb'in ichin.^l ⁵⁹Me mix tu'n ikyo, mix ja nchi kyijetaq toj wen ti'ljo kyyol. ⁶⁰Atzin kynejilxix pale jaw we' kyxoljo jni' xjal, ex xi tqanin te Jesús: ¿Nti'xsin ch'in tzaj ttzaq'wi'n? ¿Ti'xsin kyq'ma'n xjal ti'ja?

⁶¹Me mix xi ttzaq'wine Jesús; noq b'ant mutxe. Xi tqaninxix juntl majljo kynejilxix pale te: ¿Atzinjiy Crist, a Klol kye' aj Judiy, a tk'wal Dios ky'iwlinxix tb'i?

⁶²Xi ttzaq'win Jesús: iAyin! Ex oktzin kchin kyla'b'ila ayi'n Tk'wal Ichin, aj wok qe'y ttxlaj Dios, a nimxix tipin, toj tman q'ob', ex ikyxjo aj ntzaja toj muj, aj nmeltz'aja juntl majl twutz tx'otx'.^m

⁶³Te' tq'mante ikyo, noqx el kyimjo kynejilxix pale, ex b'e'x xi lipin laqil kye t-xb'alín tu'n tq'oj, ex tq'ma: ¿Ti' qe txqantl tstiyil qe? ⁶⁴Ma kyb'intejil'y xo'l yol tu'n ti'l Dios. ¿Tze'n kye' toj kywutz?

Kykyaqilx b'aj q'mante qa axtaq at tpaj, ex qa toj tiltaq tu'n tkub' b'yet.ⁿ ⁶⁵B'e'xsin i b'aj ok ten tzub'il ti'l, b'aj ok kymaqsi'n twutz, ex b'aj ok kytz'ajchin, exsin xi kyq'ma'n te: Qa ajij tk'wal Dios, kanintzi'n ti'l alkye s-ok tz'ajchin te'y, chi chi!. Ex ikyxqexjo xq'uqil tnejil ja te na'b'l Dios b'aj okx kytz'ajchin toj twutz.

Tej tkub' tewin Pegr, qa tojtzqi'ntaq

Jesús

(Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

⁶⁶Attaq Pegr twi' pe'n, tjaq' ja, te' tpon laq'e jun txin tk'atz, taq'nilxjo tnejilxix pale. ⁶⁷Nxq'nentaq Pegr ti'l q'aq', te' tiwle tu'n. Ok kyimxix ti'l Pegr, exsin xi tq'ma'n te: iEx ikyx tejij ajintaq te nb'et tuk'a Jesús aj Nazaret! chi!

⁶⁸Me b'e'x kub' tewin, ex xi tq'ma: Nya wojtzqi'n we' Jesús, ex nti' b'i'n wu'n ti' qi'jil nyolinyich. Ex b'e'x etz pe'n, ex n-oq'ku tman eky'.

⁶⁹Ok kyim jun majljo txin ti'l Pegr, ex xi tq'ma'n kye txqantl xjal: iAx juntl te' lo! chi!

⁷⁰Mina, chi Pegr, ex kub' tewin juntl majl.

^k 14:49 Lc. 19:47; 21:37. ^l 14:58 Mt. 26:61; 27:40; Jn. 2:19. ^m 14:62 Dan. 7:13; Mt. 24:30; Mr. 13:26; Tchi. 1:7. ⁿ 14:64 Lv. 24:15-16.

Ikyxjo, te' t-xi kyq'ma'n txqantl xjal juntl majl te: Ajin te' tuk'a Jesús, qu'n aj Galiley te, chi chi'.

⁷¹Xi tq'ma'n Pegr kye: iTwutzx Dios kxel nq'ma'n kye'y! iNya wojtzqi'n weji'y ichin, a nchi yoli'n ti'j!

⁷²Te' t-xi tq'ma'n Pegrjo ikyjo, njawku oq' tman eky' te tkab' majin. B'e'x ok ten oq'il, qu'n b'e'x ul julk'aj tyol Jesús toj tk'u'lj, tej t-xi tq'ma'n: Na'mtaq toq' eky' te tkab' majin, aj nkub' tewi'n oxo maj.°

Tej t-xi q'i'n Jesús twutz Pilat

(Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 23:1-

5; Jn. 18:28-38)

15 ¹Atzaj te' qsqix, b'aj ok kychmo'n kynejil pale kyib' kykyaqilx kyuk'a xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, kyuk'a jni' nmaq xjal ex kyuk'a jni' nmaq kawil. Xi kyjtz'o'n Jesús wen, ex xi q'i'n twutz Pilat.

²Te' tkanin, xi tqanin Pilat te: ¿Atzinjiy nmaq kawil kye Judiy?

Axa ma q'mante, chi Jesús.

³Ayetzin kynejil pale nimx ja b'ant kyu'n ti'j Jesús twutz Pilat.

⁴Xi tqanin juntl majl Pilat te: ¿Nti'xsin ch'in ntq'ma'n? iB'inqexsin jni'xsin nkyq'ma'n ti'ja!

⁵Noq jaw ka'yaj Pilat, tu'n mix xi ttzaq'wine Jesús.

Tej t-xi tq'ma'n Pilat, tu'n tkub' b'yet Jesús

(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-

25; Jn. 18:38-19:16)

⁶Me ante Pilat, a aj kawil, aj tiky' junjun Xjan Q'ij, kukx nxi ttzaqpi'ntaq jun xjal, a tku'xtaq toj tze. Me nejtaq nxi tqanin alkye kyajxjal tu'n t-xi tzaqpet. ⁷Attaqtzin jun ichin, Barrabás tb'i, tku'xtaq toj tze, kyuk'a jte'l tuk'a, kyb'iyb'in toj jun q'oj b'aj kyil'j kawil te Rom. ⁸I b'aj xitzin tiljo jni' xjal q'malte te Pilat, ex i ok ten q'malte te, tu'n tjazt ttzaqpi'n jun xjal tze'nkuxtaqjo ntene kyu'n.

⁹I xi ttzaq'win Pilat: ¿Kyajtzi'n tu'n t-xi ntzaqpinji'y Jesús, a nmaq kawil

kye Judiy? ¹⁰Qu'n el tniky' te qa noqtaq tu'n tlo'chj kyk'u'jjo kynejil pale otaq txi kyine. ¹¹I b'aj ok ten kynejil pale q'malte kye jni' xjal, tu'n t-xi kyqanin te Pilat, tu'n t-xi tzaqpet Barrabás.

¹²Xitzin tqanin Pilat kye: ¿Titzin kyajtza tu'n tok nb'inchi'n ti'jjo ichin lu'n, a tok tb'i kyu'n te nmaq kawil kye Judiy?

¹³Jotqex i b'aj jaw xch'in: iPejk'inka twutz cruz tu'n tkyim! chi chi'.

¹⁴Xi tqanin juntl majl Pilat: ¿Tinqu'n? ¿Ti'xsi'n nya wen ma tb'inche? chi'.

Xi kytzaq'win juntl majl kujxix wen.

iPejk'inka twutz cruz tu'n tkyim!

¹⁵Tky'e'taq Pilat tu'n ttzaj kyq'oj xjal tuk'a. Tu'npetzi'n, b'e'x xi ttzaqpi'n Barrabás, ex b'e'x xi tq'o'n Jesús kye xq'uqil te aj Rom, tu'n tok kypejk'in twutz cruz tu'n tkyim.

¹⁶Xi kyi'n xq'uqil te aj Rom twi' tpe'n kawb'il, ex b'aj ok kychmo'n jni' kyb'aj.

¹⁷Ok kyq'o'n jun xb'alin ti'j, kyaq ka'yin, tze'n t-xb'alin jun kawil, noq tu'n tok kyxmayinku. B'aj kub' kyxpatx'i'n tqan tx'i'x, ex ok kymujb'in ttxa'n. Jax kyq'o'n toj twi' nyakuj jun toj twi' nmaq kawil, ¹⁸exsin i b'aj ok tentz xch'il ti'j: Nimxit tb'i'y, ay nmaq kawil kye aj Judiy, chi chi'.

¹⁹I b'aj ok ten jemil toj twi' Jesús tuk'a tze, b'aj ok kytzub'in ti'j, ex b'aj kub' meje twutz, nyakutlaj nchi k'ulenaj twutz. ²⁰Kyb'ajlinxi xmayin ti'j, el kyi'n xb'alin, a ok kyq'o'n, exsin ok kyq'o'n a t-xb'alin toktaq, exsin etz kyi'n tpe'n ja te kawb'il, a ja' tu'n tok kypejk'in twutz cruz.

Tej tjaw pejk'it Jesús twutz cruz

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-

43; Jn. 19:17-27)

²¹Attaq jun ichin aj Cirene, Simun tb'i, ttata Lejantr ex Ruf, ²²n-iky'kutaq antza tzajnin toj tb'e. Te' tok kyk'ulb'in, ok kyq'o'n il ti'j tu'n t-xi tiqin tcruz Jesús.

²²Pon kyin toj jun najb'il Gólgota tb'i, atzin tz'elpine b'ib'aj ikyjo: Ja ta' tb'aqil

° 14:72 Mr. 14:30.   ° 15:21 Ro. 16:13.

twi' kyimnin. ²³Xi kyq'o'n vin sma'nx tuk'a ta'l mir te, tu'n mina tna'yeku kyixk'oj. Me mix xi tk'wa'ne. ²⁴B'e'xsin jaw kypejk'i'n xq'uqil te Rom twutz cruz, ex b'aj kub' kypa'n t-xb'alin Jesús kywutz. Me nej, i b'aj saqchan ti'lj alkyetaq tu'n tkanb'inte, tu'n t-xi ti'n. ²⁵B'el'aj or te qlixje te' tjaw kyq'o'n Jesús twutz cruz. ²⁶Ok kypejk'in jun tz'lan tib'ajxi twi', me nej ok kytz'ib'in twutz kyjalu'n: Ate Jesúsjo, a Nmaq Kawil kye aj Judiy.

²⁷Junx tuk'a Jesús jaw kyq'o'n kab'e ileq' twutz cruz, jun toj tman q'ob' ex juntl toj tñnayaj. ²⁸Ikytzin japin b'ajjo Tyol Dios ti'lj Jesús, a ntaq'ma': Ok q'o'n tze'nku jun ileq'.'

²⁹Ex jni'qe xjal nchi b'aj iky'xtaq antza, noqx nchi b'aj yasintaq ti'lj, ex noqx nja kyyekin ti'lj kywi' te kyxmayb'il ti'lj, ³⁰ex kyq'ma: iNyakutzin atejij nq'mante tu'n tjaw tyuch'i'n tnejil ja te na'b'l Dios, exsin tu'n tb'ant juntl tu'n toj oxo q'ij!' ³⁰Klomiltzin tib'a ja'lin, ex q'inkutz tib'a twutz cruz, chi chi'.

³¹Ikyx nb'aj kyq'ma'ntaqjo jni' kynejil pale exqetzi'n jni' xnaq'tzil ti'lj ojtxe kawb'il. Nb'aj kub' kyq'ma'ntaq kyxolile: ¿Tze'n tten nb'aj klettaq junjuntl xjal tu'n, me antetz, mi nb'ant tklonte tib'? chi chi'. ³²In tku'tz twutz cruz ja'lin, tu'n tok qka'yin, ex tu'n t-xi qnimin, qa twutzxix qa a Crist, a Kolil ex nmaq kawil te aj Israel.

Ex ikyqexljo yo'lqekstaq tuk'a twutz cruz, noqx nchi yasin, ex noqx nchi b'aj xmayintaq ti'lj.

Tej tel kyim Jesús

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

³³Te' tok kab'laj q'ij, ex tzmaksi toj oxo or te qale, b'e'x ok yupj twutz tx'otx'.

³⁴Ax orjo jaw xch'in Jesús kujxix wen, ex tq'ma: *Eloi, Eloi, lama sabactani*. Atzin tz'elpine ikyjo: iNMan Dios! iNMan Dios! ¿Ti'xsin qu'n ma chin kyij tzaqpi'n?"

³⁵At junjun b'aj b'inte, kyxolxjo ite'xtaq axsa ex b'aj kyq'ma: Kyb'inxsi'n, lu' nq'olb'in ti'lj Elías, a yolil Tyol Dios.'

³⁶Ex jun paqx el rinin jun jyolte ch'in b'u'x. Kux tmulin toj vin tx'am, ex ok tk'lo'n ti'lj twi' jun ptz'an, tu'n t-xi tk'wa'n Jesús." B'aj xi kyq'ma'n xjal te: iAx tenkuj! Jekytzin tzul Elías q'ilte, tu'n tku'tz twutz tcruz.

³⁷Jaw xch'in Jesús kujxix, ex b'e'x el kyim. ³⁸Atzin xb'alin tokxtaq tojjo tnejil ja te na'b'l Dios, b'e'x kub' laqj te kab'e; tzaj xkye ti'ljjo ttxa'n jawl, tu'n tk'ul kanin ti'ljjo juntl ttxa'n twutz tx'otx'.

³⁹Atzin kynejineljo xq'uqil te Rom, wa'ltaq twutz Jesús, te' tok tka'yin otaq tz'el kyim, tq'ma kyjalu'n: Twutzx tetz Tk'wal Diostaq te' ichin lo.

⁴⁰Najchaq nchi b'aj ka'yintztaq junjun qya; kyxol atetaq Mariy, aj Xle'n, ex Salomé, exsin Mariy, tnana jun Santyaw kyitz'in kyib' tuk'a Jse. ⁴¹Ayetzin' qya, aye' i b'aj b'et tuk'a Jesús te' nb'lettaq toj Galiley, x ex i mojin tuk'a, me nya o'kqexjo, ex ite'xtaq txqantl nche'xtaq tuk'a Jerusalén.

Tej tkux muqu'n Jesús

(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁴²Atzaj te' qok yupj tojjo q'ij anetzi'n, jotxtaq xjal tu'n tb'anttaq kyten te junxil q'ij, a q'ij te ajlab'l, a ja' mix a'ltaq tu'n taq'nin. ⁴³Ante Jse aj Arimatey, jun xjal nimxixtaq toklin kyxol kawil ex nyo'ntaq ti'ljjo Tkawb'il Dios, el ti'n tchewil ti'lj, exsin xi' tuk'a Pilat, a kawil, qanil te' t-xmilil Jesús, tu'n tel ti'n twutz cruz, ex tu'n t-xi muqb'aj toj jul. ⁴⁴Te' tb'inte Pilat qa otaq kyim Jesús, b'e'x jaw ka'ylaj, exsin xi' ttxko'n kynejiljo kawil xq'uqil, tu'n t-xi tqanin te qa otaq kyim. ⁴⁵Te' tb'aj tq'ma'n tkyaqil te Pilat, b'e'xsin xi' tziy'in te Jse, tu'n tel ti'n, ex tu'n tokx tmuqu'n. ⁴⁶Tzaj tlaq'o'n Jse jun iqb'il tb'anilx wen, kutz ti'n t-xmilil Jesús twutz cruz, b'aj tptzo'n wen tojjo iqb'il, exsin okx tq'o'n toj jun jul, kyij tjpu'n tuk'a jun ma tij ab'j. ⁴⁷Ayetzin Mariy, aj Xle'n, exsin Mariy, tnana Jse, nchi ka'yintaq ja' okxi muqu'n.'

⁹ 15:24 Sal. 22:18. ¹⁰ 15:28 Is. 53:12; Nya toj tkyaqil Tu'ljil Tyol qMan ja' ta'ye v. 28. ¹¹ 15:29 Sal. 22:7; 109:25. ¹² 15:29 Mr. 14:58; Jn. 2:19. ¹³ 15:34 Sal. 22:1. ¹⁴ 15:35 2Re. 2:1-12; Mal. 4:5-6. ¹⁵ 15:36 Sal. 69:21. ¹⁶ 15:41 Lc. 8:1-3. ¹⁷ 15:47 Mt. 27:55-56.

Tej tjaw anq'intl Jesús juntl majl
(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

16 ¹Tb'ajlinxi' q'ij te ajlab'l, i xi' Mariy, aj Xle'n, exsin Mariy, a tnana Santyaw tuk'ax Salomé, laq'ol q'anb'il te jupsb'il te' t-xmilil Jesús, tze'ntaqjo nchi tene kyimnin kyu'n, tu'n mi chi tzuwixe.

²Qlixje wen, te' kyxi', jun tnejil q'ij te seman, ja' ok muqet Jesús noqxix njawilku q'ij, ³ex ch'ixtaq kypon ttzi jul, te' kyja yolin: ¿Altzila kye k-elil q'inte ab'j ttzi jul? chi chi'.

⁴Me te kypon ttzi jul, nyataq'tza tkub'e a ma tij ab'j ttzi jul, ja' okxi, qala' najchaqtaq ta'ye. ⁵I okx toj jul, me atzaj te' kyokpin, kyli jun q'a q'uqletaq tok t-xb'alin sjanin wen kupinin tzma t-xe tqan. Te' kylonte, b'e'x i xob'x te. ⁶Atzin q'a b'e'x xi yolinku kye: Mina chi xob'a we'y. ¿Atzin nkyjyo'nji'y Jesús aj Nazaret, a ja pejkit twutz cruz? O jaw itz'je te'; nti'l tzalun ja'lin. Kyka'yinkutzinji'y ja' kub'e q'o'ne. ⁷Ku kyxi'tzi'n kyuk'a t-xnaq'tzb'in, exsin k'a' txi kyq'ma'n kye ex te Pegr. Chichkuj'i'y kye kyjalu'n: Nej kanin Jesús kywutza tzma Galiley, tu'ntzin tb'ajjo aj kyij tq'ma'n kye'y.^z

⁸Ayetzintzjo qya, b'e'x i etz toj jul, me nchi b'aj lu'lintaq wen tu'n kyxob'il, ex b'e'x i aj, me mix alqe xi kyq'ma'n tu'n kyxob'il.^a

Tej tok tyek'in Jesús tib' twutz Mariy,
aj Xle'n
(Jn. 20:11-18)

⁹Qsrixlinxi te tnejil q'ij te seman,^b te' tjaw itz'je Jesús. Nej kub' tyek'in tib' twutz Mariy, aj Xle'n, a otaq tz'etz tlajo'n wuq taq'nil tajaw il toj tanmin. ¹⁰Me ante qya b'e'x xi'ku q'malte kye' nchi b'aj b'isintaq ex nchi b'aj oq'taq ti'j, qu'n i b'aj b'et tuk'a. ¹¹Atzin te' tok kyb'i'n te qya, qa otaq jatz anq'in Jesús, ex qa otaq tli, mi xi kynimine.

Tej tiwle Jesús kyu'n kab'e
t-xnaq'tzb'in
(Lc. 24:13-35)

¹²Tb'ajlinxi' ikyjo, nchi b'ettaqjo kab'e t-xnaq'tzb'in, te' tok tyek'in tib' kywutz, me mikyxi' tze'n te tok tyek'in tib' te qya. ¹³Te' kykanin kyuk'a txqantl kyuk'a, b'aj ok ten q'malte qa otaq kyli. Me mix xayе kynimine' txqantl.

Tej t-xi toqxenin Jesús kyaq'in tsanjil
(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴Yajxi ch'intl, te' tokpin kyk'atz, txolejquetaqjo junlajaj t-xnaq'tzb'in ti'jjo me'x toj jun ja. Noqx jni' i b'aj tyiso'n, qu'n mix xi kynimine aye' i q'mante qa otaq jaw anq'in juntl majl, ¹⁵exsin xi tq'ma'n kye: Ku kyxi'y tkyaqil twutz tx'otx' q'mal te' Tb'anil Tqanil kolb'il kye xjal.^c ¹⁶Ankye' xjal kxel niminte ex qa ma ku'x toj a' te jawsb'il a', ok kletil te'. Me atzi'n mina txi tnimin, ok kxe'l toj najin. ¹⁷Ayetzi'n chi xel niminte tb'anilx kb'antil kyu'n, tze'nku tu'n kylajo'n taq'nil tajaw il toj kyanminxjal,^d tu'n kyyolin toj junxil yol,^e ¹⁸ex qa ma chi jaw kytzyu'n kan, mina chi tx'a'n kyij'j;^f ex qa ma txi kynikyb'in q'anb'il te kyimin, nlay chi kyim tu'n; ex aj tkub' kyq'o'n kyq'ob' kyib'aj yab', b'e'x kchi b'ajel we' kyu'n.^g

Tej tjax Jesús toj kya'j
(Lc. 24:50-53; Kyb'i. 1:6-11)

¹⁹Te' tb'aj tq'ma'n ikyjo, b'e'x aj toj kya'j. Te' tjapin, ok qe ttxlaj Dios toj tman q'ob' kawil tuk'a. ²⁰Ayetzi'n t-xnaq'tzb'in b'e'x i xi'ku q'mal te' Tyol Dios te kolb'il kyexjal kyojile jni' najb'il. Tb'anilx b'aj b'ant kyu'n, qu'n ax Dios kub' yek'inte ti'chaqku ti' te yek'b'ilte qa twutzxtaqjo nb'aj kyq'ma'ntaq.

^a 16:7 Mt. 26:32; Mr. 14:28. ^b 16:8 Mt. 28:8; Lc. 24:9. ^c 16:9 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ite' l. v. 9-20. ^d 16:15 Kyb'i. 1:8. ^e 16:17 Kyb'i. 5:16; 8:7; 16:16-18; 19:11-12. ^f 16:17 Kyb'i. 2:1-12; 10:44-46; 19:6; 1Co. 14:18. ^g 16:18 Kyb'i. 28:3-6. ^h 16:18 Kyb'i. 3:1-10; 5:15-16; 8:5-8; 9:36-42; 14:8-10; 19:11-12; 20:7-12; 28:7-9; Sant. 5:14-15.